

Eesti alkoholi kogutarbimise metoodika väljatöötamine – aruanne

- I Metoodikate ülevaade ja analüüs
- II Sobiva metoodika väljatöötamine
- III Ekspertintervjuud

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Metoodikad	5
1.1 World Health Organisatsiooni metoodika	5
1.1.1 Alkoholi kogutarbimine 15+ elanikkonna hulgas	5
1.1.2 Tarbimismahu mõõtmine	5
1.1.3 Küsitluses täpsustatavad alkoholi kogutarbimist mõjutavad tegurid	7
1.2 Soome metoodika	11
1.2.1 Alkoholi tarbimise mõõtmine müügiandmete põhjal	11
1.2.2 Mitteregistreeritud alkoholi tarbimine	11
1.2.3 Joomisharjumuste Uuring	12
1.3 Eesti metoodika	14
1.3.1 Arengud alkoholituru mõõtmisel	14
1.3.2 Metoodika aastatel 2008-2023	14
1.3.3 Siseturul müüdud alkoholikoguste mõõtmine	15
1.3.4 Alkoholi tarbimise mõõtmine	17
1.3.5 Hinnang senisele Eestis kasutatud metoodikale ning kohandamisvõimalused	18
2. Tarbijaküsitlus	19
2.1 Sisend erinevatest metoodikatest	19
2.2 Tarbijaküsitluse metoodika	19
2.2.1 Küsitlustöö ettevalmistus	19
2.2.2 Andmekorje	19
2.2.3 Veebiküsitluse kvaliteedi tagamine	20
2.2.4 Telefoniküsitluse kvaliteedi tagamine	21
2.3 Tarbijaküsitluse tulemused	21
2.3.1 Alkohoolsete jookide tarbimise ulatus	21
2.3.2 Alkohoolsete jookide tarbimiskoht	22
2.3.3 Alkohoolsete jookide tarbimiskogused	23
2.3.4 Alkohoolsete jookide välismaale viimine ning välismaalt Eestisse toomine	24
2.4 Uurimisküsimused ning nende vastused	27

2.4.1	Tarbimiskoguste arvutamiseks saadaolevad statistilised andmed	28
2.4.2	Alkoholi tootmine	28
2.4.3	Kohapeal toodetud alkoholsete jookide müük	28
2.4.4	Alkoholi väliskaubandus	29
2.4.5	Tarbijauuringu tulemustele põhinevad arvutused	29
2.4.6	Salaalkohol	30
2.4.7	Turistide poolt kaasa ostetud alkohol	30
2.4.8	Tarbimise arvutamine	31
3.	Ekspertintervjuud	34
3.1	Sotsiaal- ja esmaabitöötajad surrogaat- ja salaalkoholist	34
3.2	Alkoholitootjate kommentaar mahtudele ja arvutustele	35
	Kasutatud kirjandus	36
	Lisa 1 – tarbijauuringu ankeet	37

Sissejuhatus

2014. aastal Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud alkoholipoliitika roheline raamat pöörab tähelepanu teadusliku informatsiooni kogumisele, et kaardistada hetkeolukorda ning seniste meetmete tõhusust. Alates 2002. aastast kaardistas alkoholituru ja tarbimise kohta andmeid Eesti Konjunktuuriinstituut, ning nad arendasid välja metoodika, millele aga teistel ligipääs puudub. Seetõttu oleme välja töötamas metoodikat, mida saaks edaspidiselt järjepidevaks alkoholituru kaardistamiseks kasutada.

Eesmärk on jõuda metoodikani, mis võimaldaks regulaarselt hinnata Eestis alkoholi kogutarbimist elanikkonna hulgas, ning mis oleks kergesti korratav. Käesolevas vahearuandes tutvustame Kantar Emori läbiviidud kvantitatiivset uuringut ning selle leide kui ka andmete analüüsi ja edaspidist metoodika täiendamist. Projektil on otsene mõju Eesti alkoholipoliitika kujundamisel ja mõjude hindamisel.

Aruande esimeses käsitleme me erinevaid meetodeid mida on alkoholi tarbimise kaardistamiseks kasutatud. Aruanne sisaldab võrdlevat analüüsi, milles käsitleme alkoholi kogutarbimise mõõtmisel võrdlevalt World Health Organisation (WHO) metoodikat, senist Eesti Konjunktuuriinstituudi metoodikat (EKI), ning ka Soomes kasutusel olnud lahendusi. Seejuures avame lähenemiste erijooni, komponente ning probleemkohti. Materjal võimaldab anda hinnangut sellele, kui võrd saaks varem kasutatud metoodikaid kohandada uude loodavasse lähenemisesse sobivaks.

Aruande teise osa eesmärgiks on Eestile sobiva kogutarbimise metoodika välja töötamine, miks võtaks arvesse ning tooks välja järgmised indikaatorid:

- 1) Alkoholi müük siseturul;
- 2) Eestis elavate inimeste osakaal, kes on tarbinud illegaalset alkoholi erinevate jookide lõikes ning illegaalse alkoholi tarbimine üldiselt;
- 3) Eestis elavate inimeste osakaal, kes on ostnud alkoholi kaugmüügi kaudu (nii Eestist kui välismaalt) ning kaugmüügi teel tarbitud alkoholi kogumaht;
- 4) Eestis elavate inimeste osakaal, kes on ostnud alkoholi välismaalt ning selle tarbimise maht;
- 5) Ettepanekud, kuidas leida Eestis elavate inimeste osakaalu, kes on tarbinud surrogaatalkoholi ning selle tarbimise maht;
- 6) Alkoholi kogutarbimine Eestis ühe täisealise elaniku kohta absoluutalkoholis kokku ning erinevate jookide lõikes.

Eesmärgi täitmiseks viime läbi tarbijauuringu, mille tulemusi analüüsime ning millele rakendame vajalike kalkulatsioonide, et täita eelmainitud eesmärgid ja jõuda vajalike indikaatoriteni.

1. Metoodikad

1.1 World Health Organisatsiooni metoodika

World Health Organisatsioon (edaspidi WHO) juhised alkoholi kogutarbimise mõõtmise osas jagunevad suuresti kaheks – **kogumahu mõõtmine jaemüügiandmetele tuginedes ning joomisharjumuste ja teistel viisidel saadud alkoholi tarbimise mõõtmine küsimustiku alusel** (WHO, 2002). Arvestades nii müügiandmetest objektiivselt kogutud tarbimismahu hinnanguid kui ka inimeste endi arusaamu oma joomisharjumuste ning muude ametlikult registreerimata jookide tarbimise sageduse osas, saame täielikuma ülevaate rahva alkoholitarbimise tavade ja koguste kohta. Suures plaanis on sarnane lähenemine kasutusel olnud ka Eestis.

WHO kogutarbimise mõõtmise juhised on enim suunatud kõrge alkoholitarbimise riskiga isikute osakaalu hindamisele ning erinevate rahvatervise probleemidega seonduvate alkoholi tarbimiskäitumise tegurite tuvastamisele. Seetõttu keskendutakse soovitusel ja küsimustike teemades paljuski alkoholist tulenevate probleemide kaardistamisele (nt tervisestatistika, kuriteoregistrid, liiklusõnnetuste andmed) ning nende seosele tarbitud alkoholiliigi ja -kogusega ning tarbimise kontekstiga.

Siiski on olemas mitmeid soovitusi, mis käsitlevad puhtalt alkoholi kogutarbimise mõõtmise metoodikat. Need soovitusel hõlmavad täpsustusi illegaalse ja surrogaatalkoholi tarbimise kohta ning ka välismaalt ja kaugmüügi teel ostetud alkoholi tarbimise kaardistamise kohta. Need metoodikad põhinevad võrreldavuse printsiipidel nii riigisiselt kui ka rahvusvaheliselt.

1.1.1 Alkoholi kogutarbimine 15+ elanikkonna hulgas

Hinnangud elanikkonna alkoholi kogutarbimise ja arvestatuna ühe täisealise elaniku kohta annavad poliitikakujundajatele aimduse sellest, millises ulatuses ja suundumustes võivad ilmneda alkoholiga seotud probleemid. **WHO juhised rõhutavad selliste hinnangute vajadust iga peamise alkohoolse joogi kategooria kohta**, milleks rahvusvaheliselt on õlu, vein ning kange alkohol. Nendele kolmele tuleb vajadusel lisada jookide kategooriad, mis moodustavad märkimisväärse osa kohalikust tarbimisest ja mille alkoholisisaldus ei lange kergesti ühte kolmest peamisest kategooriast. Eestis on kasutatud nendele kolmele kategooriale lisaks ka „lahjad alkohoolsed joogid“ kategooriat, mis Statistikaameti jaotusele vastavalt hõlmab siidrit, veinibaasil long drinke ja piirituse baasil segujooke.

Erinevate alkohoolsete jookide kategooriate tarbimise kaardistamine on oluline just rahvatervise perspektiivist, kuna **erinevatel jookidel on erinev mõju alkoholiga seotud kahjudele**. Näiteks paljudes riikides eelistavad alkoholisõltuvusega inimesed kangeid alkohoolseid jooke, samas kui noored liigtarbivad valivad sageli odavaid jooke.

1.1.2 Tarbimismahu mõõtmine

Riigi alkoholi tarbimismahtu on kõige parem hinnata **riiklike müügi-, tootmis- ja/või maksude andmete** põhjal. **Üldiselt annavad jaemüügi müügiandmed kõige täpsema ülevaate** sellest, kui palju alkoholi elanikkond aastas tarbib. See-eest on eelduseks see, et need müügiandmed on selgelt eristatud teiste alkoholimüügi kohtades müüdavate kaupade andmetest. Lisaks sellele tuleb kogutarbimise kaardistamisel arvestada ka jookide **importimise ja eksportimise kogustega**.

Valitsused kasutavad neid andmeid sageli maksude kogumise eesmärgil, mis on Eestis kättesaadavad Statistikaameti andmebaasidest. Siiski ei pruugi need andmed alati peegeldada tegelikku tarbimist, kuna ostetud või toodetud joogid võivad jääda tarbimata samal aastal, eriti kvaliteetsete veinide ja laagerdunud kangete jookide puhul. Lisaks võivad kauplused varuda alkoholi enne oodatavat maksutõusu, mis võib andmeid moonutada.

Lisaks sisemüügi ja toodangu importimise-eksportimise koguste arvestamisele on kogutarbimise ja ühe elaniku tarbimise hinnangu arvutamisel mitmeid tegureid, mis võivad lõpparvestust mõjutada (vt Tabel 1). Matemaatiline valem, mis arvestab bilansimeetodil arvatud siseturu müüki koos erinevate kogutarbimist mõjutavate teguritega, on esitatud tabeli järel.

Alkohoolsete jookide müügi, tootmise või maksustamise andmed ei hõlma näiteks **mitteametlikku tootmist ja tarbimist** (nt kodus valmistamine). Samuti puuduvad andmed **tollivaba, salakaubana ja kaugmüügi kaudu saadud alkoholi ja välismaal tarbitud alkoholi** koguste kohta. Muuhulgas on vajadus teabe järele surrogaatalkoholi¹ tarbimise levimuse kohta. Küsitlused võivad aidata neid lünki täita, kui neisse lisatakse küsimusi tollivabade ostude (välismaal või kodumaiste piiriületuspunktide tollivabades poodides ostetud alkoholi kohta) ning alkoholi ostmise ja tarbimise sageduse ja koguste kohta välismaal (nt Lätis).

Turismi mõju müügiandmetele saab korrigeerida, kui on olemas andmed kohaliku ja turistide tarbimise kohta eraldi. Eesti puhul võivad turistide ostude kohta infot anda näiteks lähiriikide avalikud andmebaasid või aruanded (nt Soome THL aruanded), sadamaala kaupluste aastaaruanded ning turistide küsitlused. Kui selliseid andmeid pole, võib ligikaudse korrigeerimise teha, arvestades riigis viibinud turistide arvu ja lisades see kohaliku täisealise elanikkonna arvule.

Tabel 1. Kogutarbimise hinnangu täpsust mõjutavad tegurid

Tegur	Mõju	Korrektuur
Mitteametlik tootmine	Mittearvestamine võib viia ühe elaniku tarbimiskoguse alahindamiseni	Kasutage (perioodilisi) küsitlusuuringuid, et hinnata mitteametlikult toodetud alkoholi tarbimise ulatust, ja lisage see valemi lugejale
Tollivaba alkoholi tarbimine	Mittearvestamine võib viia ühe elaniku tarbimiskoguse alahindamiseni	Kasutage (perioodilisi) küsitlusuuringuid, et hinnata tollivabalt ostetud alkoholi koguseid ja sagedust ning lisage see valemi lugejale
Salakaubana toodud alkohol	Mittearvestamine võib viia ühe elaniku tarbimiskoguse alahindamiseni	Saage hinnang õiguskaitse- ja maksukogumise ametnikelt riiki smugeldatud alkoholi koguse kohta ja lisage see valemi lugejale
Kaugmüük	Mittearvestamine võib viia ühe elaniku tarbimiskoguse alahindamiseni	Kasutage (perioodilisi) küsitlusuuringuid, et hinnata kaugmüügi teel hangitud alkoholi tarbimise ulatust, ja lisage see valemi lugejale

¹ Surrogaatalkohol on alkohol, mida inimesed tahtlikult tarbivad, kuid mis ei ole mõeldud inimtarbimiseks (nt erinevad tualett- ja suuloputusveed, tinktuurid, olmekeemiatooted, süütevedelikud ja muud etanooli ja ka teisi alkohole sisaldavad tooted).

Välisriikidest ostmine/tarbimine	Mittearvestamine võib viia ühe elaniku tarbimiskoguse alahindamiseni	Hinnangu saamiseks lisage küsitlustesse küsimus välismaal tarbimise koguse ja sageduse kohta ning lisage see valemi lugejale
Surrogaatalkohol	Mittearvestamine võib viia ühe elaniku tarbimiskoguse alahindamiseni	Kasutage (perioodilisi) küsitlusuuringuid, et hinnata surrogaatalkoholi tarbimise ulatust, ja lisage see valemi lugejale
Turismi mõju	Mittearvestamine võib viia kohaliku tarbimise ülehindamiseni ja turistide koduriikides tarbimise alahindamiseni	a. Lisage valemi nimetajale hinnanguline iga-aastane turistide arv, või b. Lahutage valemi lugejast hinnanguline turistide tarbimiskogus
Varumine	Võib tekitada olukorra, kus riiklik tarbimine on negatiivne, kuna ekspordid võivad antud aastal ületada siseriikliku tootmise ja impordi summa	Lisage valemi lugejale aasta alguses kättesaadavate täiendavate varude ja aasta lõpus alles jäänud varude erinevus
Maha läinud kogused	Mittearvestamine võib viia ühe elaniku tarbimiskoguse ülehindamiseni	Kasutage (perioodilisi) küsitlusuuringuid, et saada hinnanguid nende koguste kohta

Bilansimeetodil arvatud siseturu müügi hinnangut saab täiustada, võttes arvesse erinevate tegurite mõju rahvastiku tarbimisele. See võimaldab anda täpsema hinnangu rahvastiku kogutarbimisele ning arvestada seda ka ühe elaniku tarbimise kontekstis. Nõnda selgub WHO juhiste põhinev valem, mida individuaalse tarbimise hinnangu arutamisel saab kasutada. Valem eeldab, et tootmis- ja kaubandusandmed teisendatakse absoluutseks või puhtaks alkoholiks liitrites.

$$\frac{(\text{alkoholi tootmine/müük} + \text{alkoholi import} + \text{mitteametlik alkoholi tootmine} + \text{välisriigis tarbimine} + \text{välisriigist ostetu} + \text{tollivaba alkoholi tarbimine} + \text{salakaubana toodud alkohol} + \text{kaugmüük} + \text{laovarud} - \text{turistide ostud} - \text{alkoholi eksport})}{15 + \text{vanuses rahvaarv}}$$

Täpsema ülevaate tegelikest joomisharjumustest saab kasutades järgmist valemit, mis ühendab ühe keskmise täiskasvanud elaniku tarbimise kohta käiva hinnangu ja üleriigiliselt esindusliku küsitluse tulemused alkoholi tarbimise levimuse kohta, juhul kui sellised andmed on kättesaadavad.

$$\frac{\text{Alkoholi tarbimine arvestatud ühe keskmise täiskasvanu kohta}}{\% 15 + \text{vanusest rahvastikust, kes joob alkoholi}} * \frac{100}{365}$$

1.1.3 Küsitluses täpsustatavad alkoholi kogutarbimist mõjutavad tegurid

Joomiskäitumise küsitlusuuringud aitavad koguda andmeid kodus valmistatud, tollivaba, salakaubana ja kaugmüügi kaudu saadud alkoholi ja välismaal tarbitud alkoholi tarbimise kohta, olles seega hindamatu lisand müügi-, tootmis- ja/või maksuandmetele. Lisaks on võimalik küsitluse kaudu hinnata karskuse määrasid elanikkonnas üldiselt ja erinevates rahvastiku sotsiaal-demograafilistes alarühmades. Selline lisainformatsioon aitab teha usaldusväärseid hinnanguid alkoholi tarbimise kohta nii elanikkonnas valdavalt kui ka arvestatuna ühe elaniku kohta.

WHO juhiste kohaselt peaksid alkoholitarbimise uuringud kindlasti sisaldama küsimusi **joomise sageduse, tarbimismahtude ja kõrge riskiga tarbimise² levimuse** ning **mahu** kohta. Lisaks on soovitatud lisada küsimusi **mitteametliku tarbimise, joomise konteksti ja mööduka riskiga tarbimise** kohta.

Varasemad Eesti kontekstis läbi viidud uuringud alkoholituru ja alkoholi tarbimise kohta on keskendunud peamiselt alkoholi kogutarbimisele, kirjeldades tarbimissagedusi ja -mahte vastavalt erinevatele alkoholiliikidele, sotsiaal-demograafilistele näitajatele ning alkoholi omandamise viisidele. Neis uuringutes ei ole aga tavaliselt hinnatud näiteks "kõrge riski tarbimist" või seostatud selliseid möödikuid kontekstiga, nagu näiteks "inimesed, kes tarbivad alkoholi sõprade juures, võivad olla tõenäolisemad alkoholijoobes sõidukit juhtima". Selliste seoste otsimisele on rohkem rõhku pandud WHO juhistes. Muuhulgas on WHO välja toonud ka muid **küsitluste eeliseid, mida müügiandmed ei kajasta**.

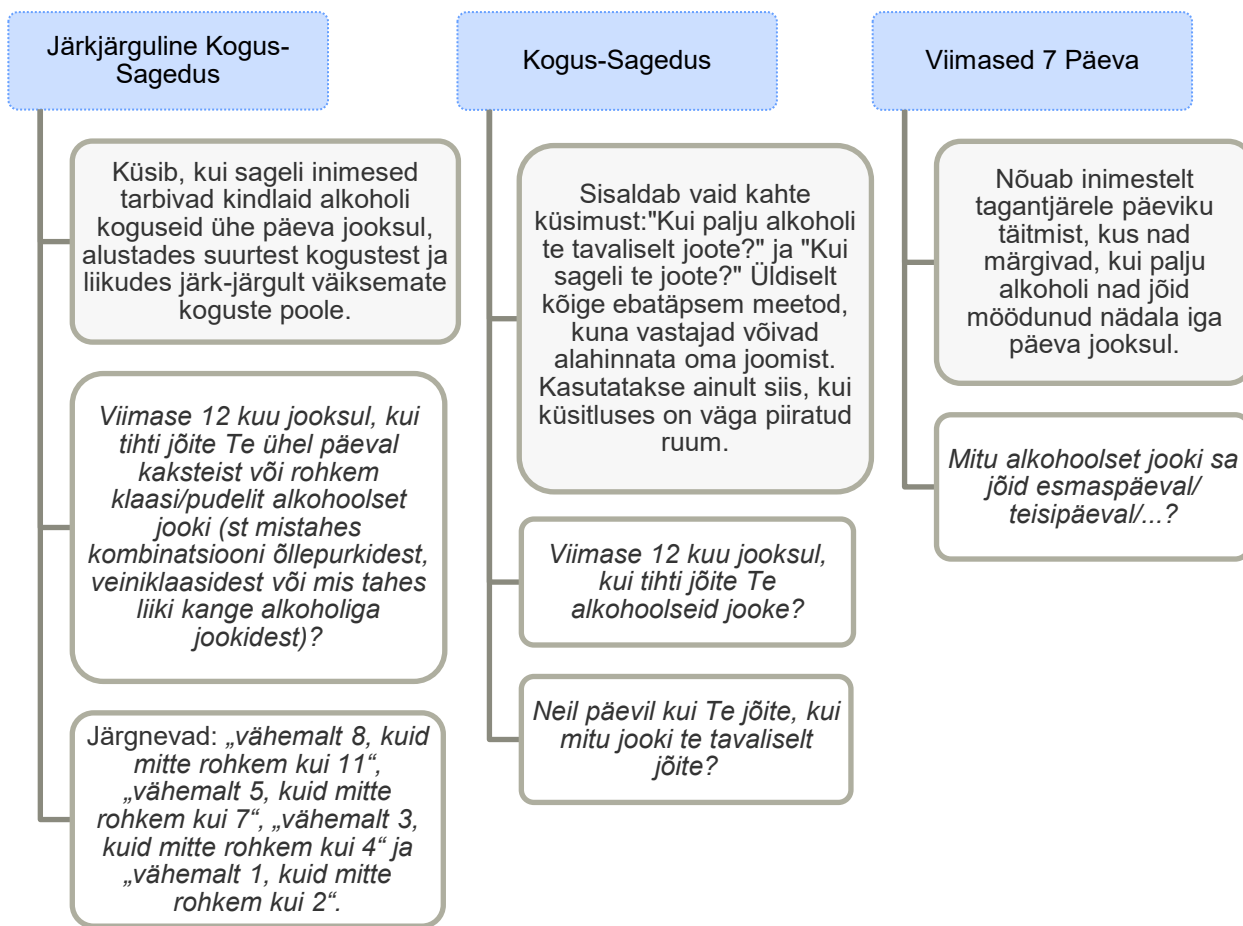
Küsitlused võimaldavad teavet...

1. **Kes** tarbivad alkoholi.
2. **Kuidas** erinevad alarühmad oma tarbimisharjumuste poolest erinevad.
3. **Millised** on joomisharjumused (eelistus suurematele tarbimis-juhtudele nagu festivalid või päevade peale laiali jaotatud joomisele).
4. **Millised** seosed on isikuomaduste ja tema joomisharjumuste vahel.

WHO viitab kolmele peamisele meetodile, kuidas küsida inimestelt nende hiljutise alkoholitarbimise kohta hinnanguid (**Joonis 1**). WHO alkoholitarbimise hinnangute kaardistamine. Need meetodid on Kogus-Sageduse meetod (Quantity-Frequency), Järkjärguline Kogus-Sageduse meetod (Graduated Quantity-Frequency) ja Viimase 7 Päeva meetod (Last 7 Days). Igal meetodiga kaasnevad omamoodi hüved ja probleemid, kuid kõige vähem on soovitatud kasutada Kogus-Sageduse meetodit, millele järgneb Viimase 7 Päeva meetod. Järkjärgulist Kogus-Sageduse meetodit peetakse kõige täpsemaks, kuna see ei alahinda kõrge riskiga joojaid ega ülehinda karsklasi (Rehm et al, 1999).

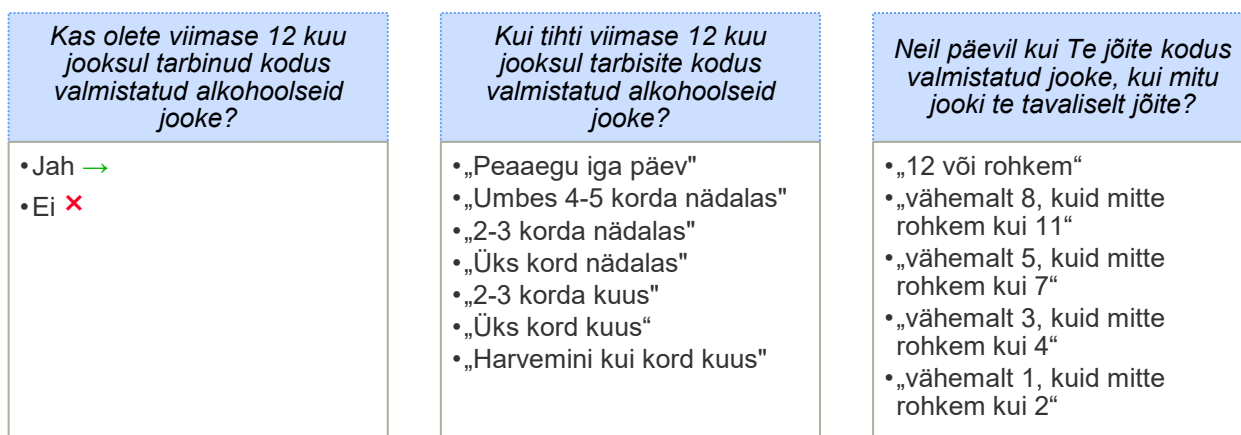
² Kõrge riskiga tarbimine on defineeritud kui tarbimine, kus jookide arv mingi viiteperioodi ajal või absoluutalkoholi kogus päevas on mingi künnise tasemel või sellest kõrgemal (WHO, 2002). Näiteks: osakaal joojatest, kes jõid viimase kuu jooksul vähemalt ühel päeval viis või rohkem alkohoolset jooki.

Joonis 1. WHO alkoholitarbimise hinnangute kaardistamine

Soovides teada, kui suur osa raporteeritud alkoholitarbimisest pärineb kodus toodetud alkoholist, salaalkoholist, tollivabast poest või välismaalt saadud alkoholist ja kui palju on tarbitud välismaal, tuleb küsida iga erikategooria kohta eraldi. Nii saab kaardistada ka üldise tarbimisaspektide levimuse, st inimeste osakaalu, kes on tarbinud alkoholi nendest allikatest või nendes oludes. Sellele võib järgneda kaks küsimust **sageduse** ja **tavapärase koguse** kohta või üks küsimus hinnangulise jookide arvu kohta viimase aasta jooksul.

Joonis 2. Jookide arvu ja tarbimissageduse kaardistamine

Sedalaadi küsimusi saab rakendada kõikide ülalmainitud erinevate alkoholsete jookide ja/või nende allikate kohta. Nõnda on võimalik saada täpsem ülevaade tarbitud alkoholi kogustest nii illegaalsete või välismaalt ostetud jookide näol kui ka näiteks surrogaatalkoholi tarbimise levimusest, mida ametlikud

müügiandmed ei kajasta. Küsimustike loomisel tuleb aga arvestada tegureid, mis võivad mõjutada vastuste tõesust ja andmete kvaliteeti (vt Tabel 2).

Tabel 2. Tegurid, mida tuleb küsimuste koostamisel arvestada

Tegur	Probleem	Korrektuur
Viiteperiood	Lühike viiteperiood (Viimase 7 päeva meetod) võimaldab täpsemaid hinnanguid vastaja poolt, kuid võib ebatäpselt hinnata indiviidi tüüpilist nädalat. Samuti on näidatud, et meetodid (nt Kogus-Sageduse meetod), mis paluvad vastajatel hinnata oma üldist „tavalist“ tarbimist, võimaldavad alahindamist, kuna need ei arvesta juhuslike raskete joomispäevadega.	Soovitav on kasutada viimase kuu või 12 kuu üldiste joomisharjumuste kohta päringutes Järkjärgulise Kogus-Sageduse meetodit.
Joogikategooria põhिसus	Küsimused joogikategooria kaupa annavad suuremaid tarbimishinnanguid võrreldes üldiste küsimustega, mis käsitlevad kõiki jooke kokku (Dawson, 1998). Jookide kaupa küsimuste piirang seisneb selles, et kui sama päeva jooksul tarbitakse erinevaid jooke, ei saa neid vastuseid lihtsalt kokku arvutada üldise tarbimissageduse või tüüpilise tarbimise kohta päeva kohta (kehtib Kogus-Sageduse, aga mitte Viimase 7 päeva meetodi puhul).	Tuleb lisada eraldi küsimused, mis käsitlevad kõiki jooke. See aga pikendab küsimustikku ja võib tunda vastajatele korduvana.
Joogi suurus	Jookide suuruse hindamine võib olla paljudele küsitlusele vastajatele väljakutse, eriti veinide ja kange alkoholi puhul. Veiniklaasid ei ole standardmõõdus ja nende täitmise tase võib varieeruda. Kangeid alkoholseid jooke segatakse sageli mittealkohoolsete jookide ja/või jääga ning segamine võib toimuda kellegi teise poolt (nt baarmen, tuttav).	<ul style="list-style-type: none"> a. Valikud nagu väike, keskmine või suur. b. Tarbitud joogikoguste arvutamine standardkogustesse (nt suur õlle oli umbes 1,5 tavalist [330 ml] õllet). c. Parim lahendus oleks pakkuda vastajatele piiratud valik klaasitüüpe, mille abil nad saavad näidata, millist tüüpi nad tavaliselt konkreetsete jookide tarbimiseks kasutavad.
Jooja/karsklane	Probleem seisneb jooja defineerimises. Üldiselt defineeritakse joojat kui isikut, kes on tarbinud mingisugust alkoholi määratud ajaperioodi jooksul. Sellist lähenemist soovitab ka WHO.	<ul style="list-style-type: none"> a. Dihhotoomiline: Kas viimase aasta jooksul olete tarbinud vähemalt ühte alkoholset jooki? b. Üldine sagedus: Kui sageli olete viimase 12 kuu jooksul alkoholseid jooke tarbinud? (vastusevariantidega). c. Eluaegne joomise staatus: Kas viimase aasta jooksul olete tarbinud vähemalt ühte alkoholset jooki? (Kui ei): Kas te olete kunagi varem tarbinud vähemalt ühte alkoholset jooki?

1.2 Soome metoodika

Soome alkoholi kogutarbimise mõõtmise metoodika koosneb kolmest põhilisest komponendist:

- a. igakuine statistiline ülevaade **alkoholi müügiandmetest**, mis koondatakse aasta lõpuks ühte kokkuvõtvasse raportisse;
- b. iganädalased **telefoniintervjuud mitteregistreeritud (imporditud ja veebist ostetud) alkoholi** tarbimise kaardistamiseks, mille kohta avaldatakse statistikat iga kuu ja koondatult iga aasta; ning
- c. iga kaheksa aasta tagant korraldatav **üleriigiline joomisharjumuste küsitlus**, millest viimane viidi läbi 2023. aasta kevadel.

Kogutud andmete põhjal avaldab Soome Sotsiaal- ja Terviseinstituut (THL) iga-aastaselt ka nn alkoholi ja narkootikumide tarbimise statistika aastaraamatu ([Yearbook of Alcohol and Drug Statistics](#); THL, 2023a). Aastaraamatus koondatud registriandmed alkoholi ja narkootikumide tarvitamise kohta ning küsitlustes selgunud mitteregistreeritud alkoholi tarbimise statistika avaldatakse kergesti loetavate tabelite ja jooniste kujul. Alkoholi temaatikale keskendudes annab aastaraamat teavet valdkondade kohta nagu alkoholoolsete jookide tarbimine ja müük, alkoholist tingitud sotsiaalne ja tervisekahju, abiteenuste olemasolu ainete kuritarvitajatele, alkoholiga seotud kuritegevus, alkoholoolsete jookide kaubanduse trendid ja alkoholituru ja alkoholi reklaamide järelevalve. Muuhulgas avaldatakse ka statistikat, mis näitab soomlaste Eestis (ja teistes riikides) tarbitud absoluutalkoholi koguseid arvestatuna ühe inimese kohta aastas.

1.2.1 Alkoholi tarbimise mõõtmine müügiandmete põhjal

Soome sotsiaal- ja tervishoiu järelevalve riiklik amet Valvira on vastutav asutus alkoholi müügiandmete ja alkoholi müügi jaotuskanalite andmete kogumise ja statistilise ülevaate koostamise üle. Valvira poolt avaldatud **alkohoolsete jookide müügi ja jaotuskanalite** statistika hõlmab müüki restoranidele ning jaemüüki alkoholoolsete jookide tootmise ja hulgimüügi litsentsi omanike poolt.

Litsentsiomanikud esitavad Valvirale toodete põhised müügiandmed igakuiselt. Andmeid kogutakse, kontrollitakse ja analüüsitakse Valviras järelevalve eesmärgil ning neid säilitatakse alkoholoolsete jookide kaubandusregistris Allus. Täpsemini salvestatakse Allu registrisse teave alkoholiäri ettevõtjate, alkoholilubade ja alkoholiproduktide, nende tootmise ja aruandluse kohta. Soomes kasutatakse registreeritud alkoholi müügi kaardistamiseks bilansimeetodit, mida on ajalooliselt rakendatud ka Eestis Kantar Emori ja Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt. Statistika hõlmab müüki jookide puhul, mis sisaldavad rohkem kui 2.8% ja kuni 80% etüülalkoholi mahust.

Täpsemini avaldab Valvira kaks igakuist statistilist ülevaadet järgmiselt:

1. **Alkoholi müügi statistika** sisaldab tooterühmade kaupa müügiandmeid liitrites, jaotatuna kohapeal tarbimise ja jaemüügi vahel. Andmed avaldatakse igakuiselt.
2. **Jaotuskanalite statistika** sisaldab õlle, siidri, segujookide, kergete veinide ja kangete alkoholoolsete jookide müügiandmeid, jaotatuna kohapeal tarbimise ja jaemüügi vahel (alkoholipoe Alko müük ja muud jaemüügid eraldi). Andmed avaldatakse liitrites ja 100% liitrites igakuiselt. Õlle, siidri ja segujookide müük on toodud tooterühmade tasandil vastavalt alkoholi sisaldusele.

1.2.2 Mitteregistreeritud alkoholi tarbimine

Registreerimata alkoholi tarbimist hinnatakse küsitluste põhjal, mille tulemused avaldatakse iga kuu THL-i veebilehel ja iga aasta THL-i poolt koostatud koondraportis.

Alkoholikaupade impordi reisijate poolt uuritakse **iganädalaselt telefoniintervjuude** kaudu, mida viib läbi Verian. Iga nädal intervjuueeritakse 500 inimest vanuses 18 ja vanemad (THL, 2024). See on kvootvalim, mida täiendatakse seni, kuni vajalik arv vastajaid on kogutud. **Intervjuus keskendutakse alkoholi impordile kahe nädala jooksul enne intervjuud**. Andmete analüüsimise etapis viiakse läbi kontrollid, võrreldes neid varasemate andmetega. Lisaks kontrollitakse andmete loogikat, võrreldes soomlaste poolt Eestist imporditud alkoholi raporteeritud koguseid Eesti hinnangutega soomlaste tehtud alkoholiostude kohta Eestis. Ebaseaduslike impordihulkade andmeid uuritakse proportsioonis konfiskeeritud alkoholi kogustega.

Samades telefoniintervjuudes uuritakse ka **internetist ostetud alkoholi** koguseid. Andmeid reisijate impordi ja veebimüükide kohta avaldatakse igal aastal spetsiaalses alkoholi veebimüügi ja reisijate impordi aruandes ning igakuiselt THL-i veebilehel.

Aastaraamatus väljatoodud andmed mitteregistreeritud alkoholi tarbimise kohta hõlmavad praegu vaid imporditud (möödetud alates 2000.a) ja internetist ostetud (möödetud alates 2017.a) alkoholi koguseid. Kuni 1999. aastani hõlmas mitteregistreeritud alkoholi kategooria **kodus valmistatud alkoholi, ebaseaduslikult destilleeritud alkoholi, salakaubavedu, surrogaatalkoholi ning soomlaste poolt välismaal tarbitud alkoholi. Kõigi nende kategooriate kohta, välja arvatud viimase, puudub hetkeseisuga teave koguste või tarbimise mõõtmise kohta.** Kuigi THL-i lehel väidetakse, et andmed seaduslike ja ebaseaduslike koduste alkoholide valmistamise ja surrogaatalkoholi kasutamise kohta põhinevad *mitmetel andmeallikatel*, ei ole täpsustatud, millised ja kus need allikad on (THL, 2023b).

Soomlaste välismaal tarbitud alkoholi kogused hinnatakse THL-i poolt iga kaheksa aasta järel läbi viidud Joomisharjumuste Uuringu ja reisijate arvu trendide põhjal. Kõige hiljutisemas, 2023. aastal avaldatud aastaraamatus on esitatud andmed soomlaste välismaal tarbitud alkoholi koguste kohta eraldi iga aasta kohta vahemikus 2014-2019. Kuidas täpsustatakse iga konkreetse aasta tarbitud kogus välismaal, kui küsitlust viiakse läbi iga kaheksa aasta tagant, ei ole selgitatud.

1.2.3 Joomisharjumuste Uuring

Soome Joomisharjumuste Uuring kogub teavet selle kohta, kuidas ja millistes olukordades soomlased alkoholi tarbivad ning milliseid alkoholi tarvitamisega seotud negatiivseid mõjusid nad kogevad. See uuring sai alguse 1968. aastast ning seda viiakse läbi iga kaheksa aasta tagant.

Nagu mainitud, uuritakse Joomisharjumuste Uuringus ka soomlaste **välismaal tarbitud alkoholi** koguste kohta. Sellegipoolest ei piirdu läbiviidav küsitlus ainult alkoholi tarbimise ja ostmise koguste selgitamisega erinevatest allikatest, vaid keskendub ka alkoholi tarbimiskultuuri ja alkoholist tulenevate ohtude kaardistamisele. Nõnda luuakse rohkem seoseid objektiivsete müügi- ja tootmiskoguste ning alkoholi tarvitamisest tulenevate sotsiaal- ja terviseprobleemide vahel.

Viimane, 2023. kevadel läbiviidud uuring korraldati telefoniintervjuudena. Viimase Joomisharjumuste Uuringus kasutatud küsimuste ja päringute kohta puudus täpne teave. See-eest on 2016. aasta uuringu ja uuringus kaetud teemade kohta avaldatud detailsem ülevaade (vt Tabel 3), mis ajalise võrreldavuse printsiibil on tõenäoliselt suures määras kasutusel ka 2023. aasta uuringus.

Tabel 3. 2016. aastal läbiviidud Joomisharjumuste Uuringus kaetud teemad

Teema	Alateemad
Üldised hoiakud	- Hoiakulised väited religioossete uskumuste, tervise, põhimõtete, hirmude, heaolu ning aja ja raha veetmise kohta.
Alkoholiga seotud hoiakud	- Hoiakulised väited vastutustundliku alkoholi tarbimise, joobeseisundi saavutamise ja alkoholi laste juuresolekul kasutamise kohta. - Koostatud muutuja, mis määratleb vastajad kas alkoholi tarbijateks või mittetarbijateks. - Põhjused, miks mittetarbijad alkoholi ei tarbi. - Teiste inimeste hoiakud vastajate karskuse suhtes.
Tarbimine	- Esimese alkoholijoogi tarbimise ja esimese joobeseisundi vanus. - Varasem alkoholi tarbimise ajalugu. - Alkoholitüübid, mida tarbiti viimase 12 kuu jooksul. - Õlle või veini koos toiduga joomise sagedus. - Alkoholi piisava tarbimise sagedus, et tunda joovet. - Küsimused joomisprobleemide, tarbimise kontrolli, ümbritsevate inimeste reaktsioonide ja isikliku suhte kohta alkoholiga.

Välismaalt ostud	- Kas vastajad töid või tellisid alkohoolseid jooke välismaalt viimase 12 kuu jooksul; kogused.
Joomise kaudne mõju vastajale	- Hinnang lähisugulaste või tuttavate alkoholiprobleemidele ja nende mõju vastajate elule viimase aasta jooksul. - Ahistamise, füüsiliste rünnakute või joobes inimeste poolt avalikus või erasfääris ähvarduste all kannatamise sagedus viimase 12 kuu jooksul.
Tervis ja elustiil	- Tervise seisund, üksildus, üldine rahulolu eluga ja lähedased suhted teiste inimestega. - Alkoholi kasutamise põhjustatud riskid tervisele ja muudele eluaspektidele. - Allikad, kust saadi teavet alkoholi tervisemõjude kohta. - Kaal
Alkoholitarbimise häirete tuvastamise test (AUDIT)	- Alkohoolsete jookide tarbimise sagedus ja kogus. - Võimetus lõpetada joomine, kui see on alanud. - Ebaõnnestumine tavapäraste ootuste täitmisel joomise tõttu. - Süütunne või kahetsus pärast joomist. - Mure sugulaste, sõprade, arstide või teiste tervishoiutöötajate poolt joomise pärast.
Muud ained	- Sigarettide, e-sigarettide, ja nuuskubaka kasutamine. - Meditsiiniliste ravimite mittesihipärane, polünarkootikumide ja narkootiliste ainete (kanep, amfetamiin, metamfetamiin, heroiin, kokaiin, ecstasy) kasutamine.
Tarbimise sagedus	- Erinevate alkoholikoguste tarbimise sagedus ühe päeva jooksul viimase 12 kuu jooksul. - Alkoholitarbimise sageduse ja aastase tarbimise küsimused (Kogus-Sagedus ja Järkjärguline Kogus-Sagedus mõõtmised)
Taustamuutujad	- Sugu, sünniaasta, perekonnaseis, haridus, majanduslik tegevus ja ametialane staatus, sotsiaalmajanduslik staatus ja leibkonna koosseis.

Uuringust saadud teavet kasutavad otsustajad, ametnikud, tervise- ja sotsiaalhoolekande spetsialistid, teadlased ja meedia, kes tegelevad alkoholiga seotud küsimustega. Teavet kasutatakse eriti alkoholipoliitikas riiklikul tasandil, alkoholi tarbimisega seotud negatiivsete mõjude ennetamisel ning hooldusvajaduste arendamisel, planeerimisel, jälgimisel ja uurimisel. Seega mängib antud teave olulist rolli alkoholi tarbimise olukorra riiklikul tasandil jälgimisel. Tõepoolest, küsitluse tulemusi ja mõju analüüsinud uuring leidis, et alkoholi tarbimise ja sellega seotud kahjude mitmekülgne mõistmine, mis põhineb küsitlustulemustel, on ennetuse ja poliitika seisukohalt ulatuslikum kui ainult registriandmetele tuginev teadmusbaas alkoholi tarbimise ja kahjude arengust (Warpenius & Mäkelä, 2020).

1.3 Eesti metoodika

1.3.1 Arengud alkoholituru mõõtmisel

Eestis on ülevaateid alkoholituru ja -tarbimise kohta koostanud Konjunktuuriinstituut (EKI), seda alates 2002. aastast. Tellijateks Põllumajandusministeerium ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. **Esimeses, 2002. aasta aruandes** on esitatud ülevaade alkoholi tootmisest koguseliselt (Eesti Statistikaameti (ESA) andmed), väliskaubandusest nii rahalises kui koguselises väärtuses (ESA andmed), alkoholi jaehindadest (EKI kaupluste hinnavaatlused) ning bilansimeetodil arvatud alkoholimüügist (müük = tootmine + import – eksport). Viidatud on ka ettevõtete tootmise ja siseturu müügi andmete kasutamisele, kuid metoodiliselt seda täpsustatud ei ole.

Aruande tekstis on esitatud **hinnang kohalikule tarbimisele absoluutalkoholis elaniku kohta**. Seejuures on viidatud illegaalse alkoholi tarbimise arvesse võtmisele ning toodud ära vastav hinnang; samuti on toodud hinnang turistide ostudele kauplustest ning see kohalikust tarbimisest maha arvestatud. Illegaalse alkoholi ning turistide kaasostude andmeallikad ning hindamise metoodika aruandest ei selgu. On viidatud, et arvutustes **ei ole andmete puudusel arvestatud eestlaste alkoholiostudega välismaal ning turistide alkoholitarbimisega Eesti toitlustusasutustes**. Alkoholi tarbimishinnangu võrdlust varasemaga ei ole andmete puudusel esitatud.

Trendivaade (1996-2002) on välja toodud alkoholi müügi puhul (õlu liitrites, muud alkohoolsed joogid liitrites). Viide varasemate aastate andmeallikale puudub, kuid suure tõenäosusega on 1996-2001. aasta puhul samuti tegemist ESA tootmise ja väliskaubanduse andmetega ning bilansimeetodil teostatud arvutusega.

Eelpoolkirjeldatud viisil tehti arvutusi **2003-2004 aastate tarbimise** kohta. **Alates 2005. aastast** hinnati alkoholi tarbimiskoguseid eraldi 4 tooterühma lõikes: a) kanged alkohoolsed joogid b) õlu c) lahjad alkohoolsed joogid d) viinamarjavein ja vermut. **2006. aastal** kaardistas EKI esmakordselt läbi turistide kohapealseid tarbimiskoguseid Eestis ning selle hinnanguid arvestati arvutustes. Uuringu metoodikat aruandes ei täpsustata. **2007. aasta** aruandes on arvutuskäiku täiendatud **2008. aastaks** ehk enne uute alkoholiaktsiisi määrade rakendamist lattu varutud alkoholi (n-ö etteostude) mahaarvamise müügist. Hinnang ette ostetud alkoholikogustele tehti 2008. aasta jaanuari aktsiisilaekumise põhjal. Lisaks täiendas ESA 2007. aastal väliskaubanduse kogumise metoodikat, mille kohaselt võeti põhiimpordi ja -ekspordi (ainult Eestis registreeritud firmade poolt Eesti turule toodud ja siit välja müüdü kogused) arvesse ka kogueksport ja koguimporti ehk lisaks siseturule siia reeksportimiseks toodud ja reeksportitud koguseid.

1.3.2 Metoodika aastatel 2008-2023

Alates **2008. aastast kuni 2023. aastani** on EKI koostanud Tervise Arengu Instituudi ning Sotsiaalministeerium tellimisel **aastaraamatut „Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis“**. Aastaraamatu koostamise eesmärgiks on olnud koondada ühte väljaandesse kokku viimase kümne aasta statistika alkoholi tootmise, müügi, hindade, tarbimise ja kahjude kohta. Samuti kajastab aastaraamat sotsioloogiliste uuringute tulemusi elanike hinnangutest riikliku alkoholipoliitika kohta ja Põhjamaade alkoholistatistikat. Aastaraamatus on iga-aastaselt hinnatud **alkoholi kogutarbimist Eesti täisealise (15+) elanikkonna hulgas**. Vastavate arvutuste tegemiseks on EKI-l olnud välja töötatud mitmeid allikaid hõlmav metoodika. Varasemate alkoholiturgu puudutavate aruannetega võrreldes on aastaraamatutes andmeallikad, vajalikud korrektsioonid ning hinnangud mõnevõrra täpsemalt lahti seletatud, kuid täpsete **arvutuskäikude korratavuse tasemel metoodikat kirjeldatud ei ole**.

2011, 2012, 2013 ning 2014 aastate kohta koostas AS Emor toonase Põllumajandusministeeriumi tellimisel laiema turu- ja hinnauuringute projekti raames muuhulgas Alkoholituru aastaaruanded, mille jaoks töötas AS Emor suuresti ka EKI senisest kogemusest lähtuvalt välja omapoolse metoodika.

Järgnevalt on Eestis seni kasutatud metoodika EKI ja AS Emori kogemust arvestades lahti seletatud ning välja toodud senise kogemuse tugevused ja võimalikud probleemkohad iga-aastase alkoholi kogutarbimise seiramisel tänastes Eesti oludes. Anname hinnangu metoodikate kasutamise- ja kohandamisvõimalustele uues loodavas lähenemises.

1.3.3 Siseturul müüdnud alkoholikoguste mõõtmine

Siseturu müüki ehk müüdnud alkoholikoguseid on kaardistatud liitrites, nelja alkoholikategooria lõikes:

- 1.1. kanged alkohoolsed joogid
- 1.2. õlu
- 1.3. lahjad alkohoolsed joogid
- 1.4. viinamarjaveinid ja vermut

Siseturu müügi arvutamiseks on kasutatud bilansimeetodit:

Alkoholsete jookide tootmiskogused on kättesaadavad ESA koduleheküljel: Statistika andmebaas/Majandus/Tööstus tabelis TO66: TÖÖSTUSTOODANG | Näitaja, Toode (TTL) ning Vaatlusperiood.

Andmed on andmebaasis esitatud tooterühmade lõikes detailsemalt kui aruandes (Tabel 4) ning erinevates mahuühikutes, seega on vajalik

- 1) toodete klassifitseerimine ülaltoodud kategooriatesse
- 2) ühikute teisendamine

EKI aruande kohaselt tuginevad aruandes esitatud tootmisandmed lisaks ülaltoodud ESA andmetele tootjatelt otse kogutud andmetele ehk ESA andmeid on tootjate poolse sisendiga korrigeeritud. Seejuures on arvestatud, et osa toodetud alkoholist, nt suur osa puuvilja- ja marjaveinidest, on tooraine teistele jookidele.

Tabel 4. Alkoholsete jookide tootmine Eestis toote kanguses (mln liitrit)

	Tootmine	2021	2022	2023
ESA	Kanged alkohoolsed joogid	13,95	16,67	16,31
	Õlu	145,33	135,18	107,50
	Lahjad alkohoolsed joogid	32,15	37,03	37,14
	Puuvilja- ja marjaveinid	8,65	8,67	4,13
EKI	Kanged alkohoolsed joogid	12,68	14,13	14,01
	Õlu	136,63	120	97,65
	Lahjad alkohoolsed joogid	33,31	36,73	34,43
	Puuvilja- ja marjaveinid	6,82	6	2,58
Erinevus	Kanged alkohoolsed joogid	1,27	2,54	2,30
	Õlu	8,70	15,18	9,85
	Lahjad alkohoolsed joogid	-1,16	0,30	2,71
	Puuvilja- ja marjaveinid	1,83	2,67	1,55

Alkoholsete jookide ekspordi- ja impordikogused on kättesaadavad ESA koduleheküljel: Statistika andmebaas/Majandus/Tööstus tabelis VKK30: KAUPADE EKSPORT JA IMPORT | voog, kaup (KN), riik, näitaja ning aasta.

Koguselised (liitrites) andmed on andmebaasist kättesaadavad 8-kohalisi KN koodi kasutades. Kange alkoholi puhul on andmed esitatud 100% alkoholisisaldusega, teiste tooterühmade puhul toote kanguses. Seega summeerimine eeldab ümberarvutusi toote kangusele.

Lisaks on muu kange alkoholi alt osa koguseid ümber paigutatud muu lahja alkoholi alla.

Tabel 5. Alkohoolsete jookide koguseline põhieksport ja -import toote kanguses (tuh liitrit)

		EKSPORT			IMPORT		
		2021	2022	2023	2021	2022	2023
EKI	Kanged alkohoolsed joogid*	3421	4220	3264	7579	7360	5932
	Õlu	69215	59735	32467	26817	32000	30616
	Lahjad alkohoolsed joogid**	32541	33254	32577	16620	18898	23898
	Puuvilja- ja marjaveinid	4974	5099	4600	22208	23568	22284
	Vermut	48	83	103			
	Etüülalkohol kangusega üle 80%	178	177	133	4983	5549	6370
ESA	Kanged alkohoolsed joogid*	3625	4392	3575	8118	7920	6788
	Õlu	69215	59735	32467	25244	31957	30617
	Lahjad alkohoolsed joogid	28200	29608	25963	5445	6988	5680
	Puuvilja- ja marjaveinid	4974	5099	4600	22549	23568	22973
	Vermut	48	83	103	627	742	782
	Etüülalkohol kangusega üle 80%	178	177	133	4983	5549	6370
ERINEVUS	Kanged alkohoolsed joogid	-204	-172	-311	-539	-560	-856
	Õlu	0	0	0	1573	43	-1
	Lahjad alkohoolsed joogid	4341	3646	6614	11175	11910	18218
	Puuvilja- ja marjaveinid	0	0	0	-341	0	-689
	Vermut	0	0	0	-627	-742	-782
	Etüülalkohol kangusega üle 80%	0	0	0	0	0	0

* 100%-lises alkoholisisalduses

** Kange alkoholi ekspordi- ja impordikoguseid on vähendatud ning lahjade alkohoolsete jookide koguseid suurendatud seoses kange alkoholi lahjade jookide tooraineks kasutamisega

*** EKI andmetes vermudi import eraldi ei kajastu

Siseturu müügi arvutamine bilansimeetodil

EKI ei ole teinud päris otsesid arvutusi, veidi on tulemusi korrigeeritud, kuid puudub info, mil viisil on seda tehtud. Õlle puhul, kus ekspordi- ja impordandmed on vastavuses ESA andmetega, erineb hinnang siseturumüügile otsesest bilansimeetodi arvutusest (97,7 vs 105,7 mln liitrit).

Tabel 6. Alkohoolsete jookide müük Eestis toote kanguses (mln liitrit), sh turistide ostud

	2021	2022	2023
Kanged alkohoolsed joogid	14,2	16,3	18,1
Õlu	92,8	97,1	97,7
Lahjad alkohoolsed joogid	16	14,4	17,3
Viinamarjaveinid ja vermut	17,8	20,2	21,2

Kantar Emor kasutas 2011-2014 aasta aruannetes tooterühmade kaupa järgmisi korrigeerimisi:

- 1) tooraineks mineva alkoholi mahaarvamine müügist (nt teatud osa imporditud viinast, osa toodetud puuvilja- ja marjaveinist)
- 2) laoiseisudega korrigeerimine (hinnanguliselt aktsiisilaekumise ja tootjate eksperthinnangu alusel)

1.3.4 Alkoholi tarbimise mõõtmine

TARBIMISKOGUSTE arvutamiseks on siseturul müüdud alkoholikoguseid korrigeeritud järgnevalt:

Tarbimiskogused on arvatud absoluutalkoholis, selleks on Tabel 6 toodud **siseriikliku müügi** kogused teisendatud 100% alkoholiiks, kasutades ümberarvutustel iga tooterühma tüüpkanngust/keskmist kanngust ning tooterühmade kogused summeeritud (Tabel 7, rida 1).

Tabel 7. Alkohoolsete jookide tarbimine Eestis absoluutalkoholis (mln liitrit)

	2021	2022	2023
Siseriiklik müük	13,06	14,27	15,25
Välismaalt ostetud	0,96	1,21	1,33
Turistide kaasaostud	1,8	2,98	3,63
Turistide tarbimine	0,21	0,64	0,64
Illegaalne müük	0,29	0,63	0,16

Välismaalt toodud ning isevalmistatud alkoholikogused

Välismaalt toodud ning isevalmistatud alkoholikoguste hindamiseks (Tabel 7, rida 2) on EKI viinud elanike hulgas läbi iga-aastaseid küsitlusi. Isevalmistatud alkoholikoguseid ei ole tabelites eraldi välja toodud, seega jääb ebaselgeks, kas ja kuidas kajastuvad need tarbimiskoguse arvutamisel. Arvutuskäiku, kuidas tarbijaküsitluse tulemused (nt % osakaalud välismaalt alkoholi ostmist puudutavalt) on kogustele ümber arvatud, aruandes esitatud ei ole. Tõenäoliselt on korrigeeritud eelmise aasta kogusehinnangut küsitlusest selguva muutusega.

Illegaalne alkohol

Illegaalse alkoholi tarbimise ja leviku väljaselgitamiseks on Eesti Konjunktuuriinstituut viinud elanike hulgas läbi iga-aastaseid küsitlusi. 2023. aastal oli salaalkoholi ostsud 1%. Seejuures needki alkoholitarbijad, kes illegaalset alkoholi ostsid, tegid seda väga harva. Praktiliselt kadunud on illegaalset alkoholi regulaarselt ostsud alkoholitarbijad. Salaalkoholi tarbimisaruannetes on arvestatud vastaja hinnanguga illegaalse vs legaalse alkoholi osakaalule isiklikus tarbimises. Samuti on ühe indikaatorina kirjeldatud kokkupuudet salaalkoholiga (kui paljud teavad kedagi, kes seda tarbib). Salaalkoholi tarbimishinnangute (% osakaalud) arvutuskäiku kogusteks ümberarvutamisel aruandes välja toodud ei ole. Tõenäoliselt on korrigeeritud eelmise aasta kogusehinnangut küsitlusest selguva muutusega.

Välituristide tarbimine

Välituristide poolt **kaasa ostetud** ning Eestis **kohapeal tarbitud** koguste täpset hindamismetoodikat ei ole aruandes kirjeldatud. Välituristide poolt kaasa ostetud alkoholikoguste hindamisel näib peamiseks kasutatud näitajaks olevat üldine turismistatistika, lisaks millele on välituristide kaasaostude hinnangu aluseks ka suuremate alkoholitootjate, maaletoojate, laevandusettevõtete andmed. Kohapealse (restoranides, baarides, pubides jne) tarbimise aluseks on võetud välituristide mitmepäevakülastuste kestus.

Kantar Emor kasutas 2011.-2014. aruannetes lisaks turismistatistikale ning tootjate hinnangutele ühe olulise allikana Soome Sotsiaal- ja Terviseinstituudi (THL) hinnanguid, mida kogutakse tarbijauuringuga (vt Soome kogemus).

Turistide ostud Eestist tuuakse THL aruandes eraldi välja. Välismaistest internetipoodidest ostetud alkoholi puhul ei eristata Eesti internetipoodidest ostmist, seega seda osa võimalikust turistide tarbimisest allikas ei kaardista.

Turistide kohapealse tarbimise trendide hindamiseks kasutas Kantar Emor toitlustusasutuste (eeskätt sadamapiirkonnas asuvad) hinnanguid muutusi puudutavalt. Aluseks oli seejuures võetud eelnenud aastate teadaolev hinnang (EKI poolt koostatud).

1.3.5 Hinnang senisele Eestis kasutatud meetodikale ning kohandamisvõimalused

Suures plaanis vastab siiani kasutusel olnud meetodika WHO soovitudele. Bilansimeetodil tehtud arvutustes on arvestatud nii tootmiskahte, väliskaubandust, laovarusid, turistide oste ja tarbimist, piiritaguseid oste kui ka mitteametliku alkoholi tarbimist (isevalmistamine, illegaalne alkohol).

Kõiki neid komponente on oluline arvestada ka edaspidi.

Statistikameti tootmis- ja väliskaubandusandmete juures on oluline mõista, **kas ja kuidas** on võimalik **täpset korratavust tagavalt** lisada **meetodikasse** tarbimise suundumise asemel teiste alkoholsete jookide **tooraineks minevad tootmis- ning impordikogused**.

Täiendavalt on vajalik **kaardistada**:

- 1) Kui suur roll on alkoholitarbimise mahtudele nn **surrogaatalkoholil** ning kas on oluline see arvutustesse lisada;
- 2) **Kaugmüügi teel** ostetavaid alkoholikoguseid – on tõenäoline, et veebi kaudu välismaalt ostetud alkoholi roll tarbimises suureneb;
- 3) **Tollivaba** alkoholi koguseid (nt lennujaamast, sadamast), välismaalt toodud alkoholi raames, et hinnata nende olulisust kogutarbimise hinnangule.

Küsitlusuuringutega hinnatavate tarbimiskoguste – **kaugmüügi teel ostetud alkohol, välismaalt toodud alkohol, ise valmistatud alkohol, salaalkohol** jms –, puhul on vajalik **järkjärgulise kogus-sageduse** meetodi rakendamine, et saada võimalikult täpsed tulemused ning võimaldada meetodika korratavust. Küsitlusuuringutega tarbimiskoguste hindamine sisaldab alati teatud subjektiivsusest tingitud veakoeffitsienti, seda enam on vajalikud täpsed juhised arvutuste tegemiseks.

Lisaks **vajab meetodikas täpsustamist**:

- 1) **Kas** ja millisel viisil lisada meetodikasse **ekspertintervjuude tulemustele toetuvad korrektsioonid**
 - a. tootmiskoguste, ekspordi- ja impordikoguste, laovarude, turistide ostude- ja tarbimise korrigeerimine tootjate hinnangutega;
 - b. turistide tarbimiskoguseid puudutavad eksperthinnangud.

2. Tarbijaküsitlus

2.1 Sisend erinevatest metoodikatest

Aruande esimeses osas tõime välja milliseid meetodeid on kasutanud Eesti varasemalt, milliseid Soome, ning kuidas on alkoholi tarbimist mõõtnud Maailma Terviseorganisatsioon (WHO).

Läbiviidud tarbijaküsitluse koostamisel põhinesime Kantar Emori varasemale kogemusele alkoholi tarbimise uuringutega (koostasime alkoholituru ülevaatearuandeid aastatel 2011 kuni 2015). Lisaks võtsime arvesse eelmainitult Eesti, Soome ja WHO kasutatud metoodikaid, et täiendada meie metoodikat.

2.2 Tarbijaküsitluse metoodika

Käesoleva projekti raames viisime läbi tarbijaküsitluse, mille abil kaardistasime vajaliku informatsiooni ning teostasime analüüsi. Küsitluse andmekorje toimus 5. detsember 2024 kuni 2. jaanuar 2025. Uuringu andmekorje toimus kombineeritud meetodil – CAWI (*Computer Assisted Web Interviews*) ja CATI (*Computer Assisted Telephone Interviews*). Kokku osales uuringus 1711 Eesti täisealist elanikku. Uuringu valim on esinduslik elukoha, soo, vanuserühma, suhtluskeele, sissetuleku ja haridustaseme osas. Valimi aluseks on võetud Statistikaameti andmed (01.01.2024).

2.2.1 Küsitlustöö ettevalmistus

Uuringu ettevalmistamise etapis koostasime küsimustiku tarbijaküsitluse tarbeks. Ankeet sai kooskõlastatud tellijaga. Ankeet on täismahus olemas lisades (Lisa 1). Küsitluses oli võimalik vastata nii eesti- kui ka vene keeles.

Küsimustikust koostasime elektroonse programmi, kasutades Kantari NIPO Software professionaalset tarkvaraplatvormi Nfield. See on mõeldud just elanikkonna küsitlusteks. Nfield andmekogumise platvorm võimaldab ankeeti programmeerida nii, et küsimustikku on sisse programmeeritud suunamised, filtrid, roteerimised ja vastuste loogilisuse kontroll, mis kõik tagavad küsitluse vigadeta toimumise. Sellised protseduurid aitavad ära hoida vastajate eksimusi (nt ei ole võimalik valida mitut vastusevarianti, kui see ei ole ette nähtud) ning välja filtreerida just need küsimused, mida on konkreetsele vastajale tema eelnevalt antud vastuse põhjal vajalik esitada. Analüütikud ja projektijuht testisid nii eesti- kui ka venekeelse küsitlusprogrammi kõiki variante, kontrollides üle küsimuste järjestuse, filtrite ja suunamiste rakendumise erinevate vastusevariantide valimisel.

2.2.2 Andmekorje

Tarbijaküsitluse meetodiks oli kombineeritud kvantitatiivne meetod – telefoni- ja veebiintervjuudena. Kokku viisime läbi 238 (14%) telefoniintervjuud ning 1473 (86%) veebiintervjuud.

Meie eelistatud meetod on CAWI, ehk veebiintervjuud, kuna see võimaldab inimestel vastata ka tundlikele küsimustele ilma intervjuueerija sotsiaalse mõjuta. Samuti saab isik küsitlust täita vabalt valitud ajal ning veebiuuring on hea viis jõuda paljude sihtrühmadeni.

Küll aga on sihtrühmasid, kelleni on veebiküsitlusega raske jõuda ning mille täituvust toetasid telefoniintervjuud:

- Noored, 18-24-aastased elanikud, ennekõike mehed ning eri vanuses muu rahvuse esindajad, keda on raske motiveerida vastama ning seetõttu on vaja rakendada erinevaid meetodeid võimalikult paljude sihtrühma esindajateni jõudmiseks;
- Madala haridustasemega inimesed, kellest osa vastab veebis, kuid sihtrühm vajab tuge telefoniküsitluse näol, et kvote täita;
- Eakad vastajad, 65+, kelle seas on internetikasutus madalam kui alla 65-aastaste seas.

Andmekorjet alustasime veebiküsitluse vastamiskutsete saatmisega eesti ja vene keeles, toetudes üldkogumi alusel moodustatud valimimudelile. Juhuvälimi väljavõtt toimus Kantar Emori eelvärvatute baasist. Samal ajal alustasime ka telefoniküsitlusega, kasutades juhuslikult genereeritud mobiilinumbruid. Jälgides veebi- ja telefoniküsitluse kulgu ning valimi ja kvootide täituvust kahe meetodi koondina, intervjuerisime ülejäänud küsitluse ulatuses telefoni teel neid sihtrühmi, kes olid alaesindatud.

2.2.3 Veebiküsitluse kvaliteedi tagamine

Küsitluseks kasutatav spetsiaalne tarkvara Nfield on seadmesõbralik ja võimaldab vastata nii arvutist kui ka nutiseadmelt. Nii saavad vastajad vastata ka väljaspool kodu ja vastamishetk ei ole seotud vaid ühe kohaga. Programm ei võimalda ühel ja samal vastajal korduvalt vastata. Vastajatel on võimalus küsimustikule vastamine vahepeal katkestada ja hiljem poolelijäänud kohast jätkata (sama lingi kaudu sisenedes).

Veebiuuringus teeme kõigepealt teoreetilise valimijaotuse, mille alusel moodustame vastamiskutsete saajate baasi ehk valimi Emori eelvärvatud vastajate paneelist. Selleks et kutsuda vastajat küsitluses osalema, saadame talle meili teel vastamiskutse koos lingiga Emori veebiküsitluste serveris asuvale veebiankeedile. Vastajate konfidentsiaalsuse tagamine ja selle tutvustamine osalemiskutses on üks vahenditest, mis aitab tõsta vastamismäära ja vähendada vastamise kallutatust.

Veebiintervjuude valimi moodustamiseks kasutame püsielanikkonna küsitlusuuringus Kantar Emori eelvärvatute baasi, kus on 30 000 vastajakontakti. Kontaktid oleme kogunud juhuvalikuga telefoniküsitlustega. Baas on valideeritud ja sobiv esinduslike uuringute valikväljavõttudeks, vastajad on andnud oma informeeritud nõusoleku uuringutes osalemiseks. Eelvärvatute baasi liikmete kohta on olemas põhiline taustainfo: sugu, vanus, suhtluskeel, elukoht, haridustase jmt.

Veebiuuringute kvaliteeti tagame järgmiste meetmetega:

- Eelvärvatute baasi kuuluvate inimeste profiili ja andmebaasi pidev monitooring.
- Iga eelvärvatute andmebaasi kuuluv inimene on andnud selge nõusoleku osaleda Emori uuringutes. Kõik küsitlused on osalejale vabatahtlikud ja vastaja uuringus osalemine ei ole survestatud ega motiveeritud vaid läbi rahalise tasu või boonuspunktidele üles ehitatud motivatsioonisüsteemi. Vastajate vabal valikul ja vabal tahtel põhinev uuringus osalemine on oluline kvaliteedi tagamise põhimõte.
- AS Emoril on olemas Andmekaitse Inspeksiooni kinnitatud isikuandmete kaitse eest vastutav töötaja.
- Küsitlus on anonüümne: vastaja vastuseid ei seota tema isikuga
- Igal osalejale on võimalus igal ajahetkel oma uuringutes osalemise nõusolek ühepoolselt tagasi võtta. Samuti on vastajal õigus jätta pooleli intervjuule vastamine suvalisel hetkel intervjuu ajal,
- Vältimaks intervjuude katkestamist, peame oluliseks programmeerijate, projektijuhtide ja teiste projektiga seotud osapooltega luua vastajasõbralik vastamiskeskond. See hõlmab mitmeid tasandeid, nt väga hea sõnastusega, loogiliselt üles ehitatud, viisakalt kujundatud, tõlgitud ja kommenteeritud veebiprogrammi. Samuti on oluline koostada hea sõnastusega vastamiskutse, millele kindlasti annab suure kaalu ka tellijapoolne pöördumine või viide koostööle tellijapoolse esindajaga.
- Programmeeritud küsimustiku korduv testimine nii eesti- kui ka venekeelsena Emori spetsialistide poolt.
- Andmetöötluse faasis toimub küsitlustöö järelkontroll: vastuste loogiline kontroll, analüüsides muuhulgas näiteks seda, kuivõrd suures mahus on antud „ei oska öelda“ vastuseid. Vajadusel

välistame selliste vastustega küsimustikud andmebaasist, kus vastused on valdavalt "ei oska öelda". Sellist järelkontrolli rakendame 100%-le intervjuudest.

2.2.4 Telefoniküsitluse kvaliteedi tagamine

Meie kogemuse põhjal võimaldab CATI-uuring vastajaid teatud kindlates sihtrühmades ja regioonides efektiivsemalt kätte saada ja valimi täitmist kontrollida. See on ennekõike oluline nende sihtrühmade täituvusel, kes veebiuuringutes on raskemini kättesaadavad ja kes interneti ei kasuta. Vastajate leidmiseks kasutame juhuvalikut, st juhuslikult genereeritud mobiiltelefoninumbreid, luues nii kõikidele mobiilikasutajatele võrdse võimaluse uuringus osaleda. Helistame ainult mobiiltelefonidele, sest 98% Eesti elanikest vanuses 15 või enam aastat kasutab mobiiltelefone ja koguni 68% elanikkonnast on kättesaadav ainult mobiililt. Seega ei ole elanikkonna esinduslikkuse seisukohalt oluline lauatelefoninumbreid valimisse kaasata.

Telefoni teel toimuvat küsitlust on võimalik ka katkestada ning vastajale sobivamal hetkel samast kohast jätkata. Telefoniküsitlusel kasutame firma NIPO Software professionaalset tarkvaraplatvormi NIPO Fieldwork System for CATI Interviewing. See on loodud spetsiaalselt uuringuteks ja elanikkonna küsitlusteks ning tagab kvaliteetse andmekogumise. Intervjuu ajal ilmuvad küsimused intervjuueerija jaoks koos vajalike juhistega ekraanile ning vastused sisestatakse otse arvutisse.

Koolitatud ja kogenud küsitlajad ning arvuti teel juhitud intervjuueerimise süsteemi kasutamine võimaldab:

- programmeerida keerukaid intervjuusid koos vajalike filtrite, suunamiste, loogilisuse kontrollide ja veateadetega, mille tulemusel välditakse küsitlemise protsessis tekkida võivaid andmelünki ja vigast andmebaasi;
- automaatsete protsesside kaudu korrektselt rakendada erinevaid valimitüüpe ning kontrollida valimi proportsioone;
- jälgida igapäevaselt uuringu kulgu (valimi täituvus, kontaktide hulk, intervjuude pikkus jms) ja küsitlajate töö kvaliteeti ning probleemide ilmnemisel reageerida operatiivselt ja paindlikult;
- tagada andmete anonüümsus: pärast intervjuu lõppemist puudub küsitlajal võimalus vastuseid uuesti vaadata; samuti välistatakse vastaja telefoninumbri ja vastuste kokku viimise võimalus;
- tagada küsitlustöö ühtlase kvaliteedi läbi küsitlajate ühistel alustel koolitamise ja töö kontrollimise protsesside.

Enne küsitlustööga alustamist toimus intervjuueerijate projektikoolitus, kus projektijuht tutvustas uuringu eesmärgi ja sisu ning koos arutati läbi uuringu ankeet. Kvaliteedi igakülgseks tagamiseks korraldame pärast küsitluse toimumist täiendavalt intervjuude järelkontrolli. Selleks helistame veelkord 10% valimist ja palume vastajal kommenteerida küsitlaja töö erinevaid aspekte.

2.3 Tarbijaküsitluse tulemused

Järgnevalt toome välja läbiviidud tarbijaküsitluse peamised tulemused ning läbiviidud analüüsid.

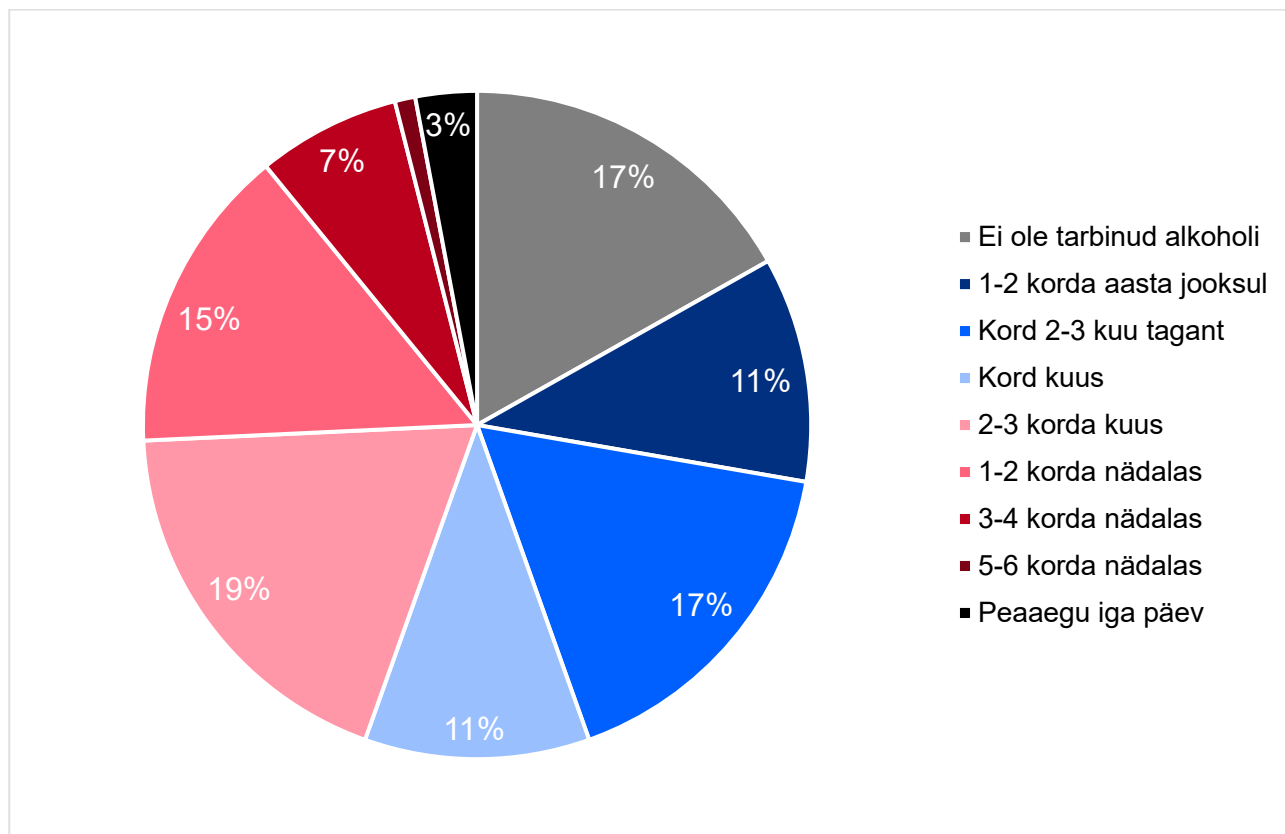
2.3.1 Alkohoolsete jookide tarbimise ulatus

Enesekohase hinnangu põhjal on aasta jooksul alkoholi tarbinud, ükskõik millisel määral, 83% Eesti täisealistest elanikest (Joonis 3), sealhulgas:

- 28% on juhuslikud tarbijad, kes on tarbinud alkoholi korra 2-3 kuu tagant või veelgi harvem;
- 30% on tarbinud alkoholi 1-3 korda kuus;
- 25% on tarbinud alkoholi iganädalaselt, ning 4% vähemalt 5-6 korda nädalas.

Iganädalaste tarbijate ring on kõige laiem õllel, mida joob iganädalaselt 13% elanikest; järgneb vein 9% iganädalaste tarbijatega (*Tabel 8*).

Joonis 3. Alkohoolsete jookide tarbimissagedus viimase aasta jooksul (%)

Tabel 8. Erinevaid alkohoolseid jooke 2024. aastal tarbinud inimeste osakaal

	Kogu täisealisest (18+) elanikkonnast (%)		Alkoholi tarbinutest (%)	
	tarbib iganädalaselt	tarbib igakuiselt	tarbib iganädalaselt	tarbib igakuiselt
Viin	2,8%	15,8%	3,8%	21,7%
Kanged joogid (viski, liköör, konjak, džinn, rumm, brändi jne, v.a viin)	5,0%	34,6%	6,8%	47,6%
Vein/vahuvein	8,8%	41,8%	12,1%	57,4%
Õlu	13,2%	33,7%	18,1%	46,3%
Siider	1,9%	13,1%	2,6%	17,9%
Lahjad alkohoolsed joogid (nt <i>long drink</i> , valmiskokteilid)	3,1%	17,3%	4,2%	23,8%

2.3.2 Alkohoolsete jookide tarbimiskoht

Viimase kuu tarbimisele toetudes tarbivad inimesed alkohoolseid jooke kõige sagedamini kodus (sh maakodus, suvilas jms) – kodus tarbis alkoholi üle kolmveerandi (77%) alkoholi tarbinud inimestest. Alkoholi tarbimist kodumaal külas olles (sõprade, sugulaste juures jms) tõi välja ligikaudu iga teine (53%) alkoholitarbija. Eesti baarides, pubides, klubides, restoranides jms üle kolmandiku (36%), üritustel (kontserdid, firmapeod, festivalid jms) 28%. Tarbijatest 15% nimetas alkoholi tarbimist väljaspool Eestit.

Keskmisena hindavad Eesti inimesed kodust alkoholitarbimist enam kui poolele (59%) enda kogutarbimisest. Tarbimine sõprade-sugulaste-tuttavate pool külas olles moodustab hinnanguliselt viiendiku (19%). Kohapealset HORECA tarbimist hinnatakse kümnendiku kanti (10%), üritustel tarbimist 7%-le ning väljaspool Eestit tarbimist 4%-le.

Tabel 9. Alkoholi tarbimise ulatus ja keskmine hinnanguline osakaal kogutarbimises viimase kuu tarbimisele tuginedes

	Alkoholi tarbinutest (%)	Viimase kuu jooksul alkoholi tarbinutest (%)		
	Tarbimise ulatus viimase kuu jooksul	Tarbimiskoha hinnanguline osakaal tarbimises		
		kõik tarbijad	tarbib iganädalaselt	tarbib igakuiselt
kodus (sh maakodus, suvilas jms)	76,6%	59%	71%	63%
Eesti baarides, pubides, klubides, restoranides jms	36,2%	10%	8%	9%
Eestis külas olles (sõprade, sugulaste juures)	53,3%	19%	13%	16%
üritustel (kontserdid, firmapeod, festivalid jms)	28,0%	7%	5%	6%
looduses	7,9%	1%	1%	1%
väljaspool Eestit	14,7%	4%	3%	3%
mujal	0,9%	0,2%	0,3%	0,2%

2.3.3 Alkohoolsete jookide tarbimiskogused

Viimase nädala tarbimist hindavale tarbijate enesekohasele hinnangule toetudes arvutasime alkoholi keskmise tarbimiskoguse vastaja kohta. Võrreldes tulemusi viimase, EKI poolt 2023. aasta kohta koostatud aruandega, kus tarbimishinnangud tuginevad müügistatistikale, mida on korrigeeritud turistide kaasostude, tarbimise, illegaalse alkoholi tarbimise ning elanike poolt välisriikidest alkoholi sisse toomisega, saame tarbijaküsitluse põhjal oluliselt (ligikaudu 2,5 korda) madalamad tarbimiskogused.

Tarbitud alkoholikoguste madalamaks hindamisel võib olla mitmeid põhjuseid:

- sotsiaalselt soovitatav vastamine ehk sagedase ja suuremas koguses alkoholitarbimise kui sotsiaalselt taunitava käitumise osas enese paremas valguses näitamine;
- alkoholi tarbimist iseloomustab tugev asümmeetrilisus, st väiksem osa tarbib ära suurema koguse (S Skog, Øystein, 2007). Eesti kogemuses on mitmed uuringud leidnud, et väikese osa elanikkonnast (näiteks umbes 20–25%) on vastutav suure osa kogu tarbitud alkoholi eest (80–90%), mis on klassikaline Pareto seaduse tunnustele;
- alkoholi väga sagedased tarbijad on tavaliselt alaesindatud kogu elanikkonna küsitlustes;

- koguste laiendamine vastamisele eelnenud nädala tarbimise põhjal, mis vähendab pikema perioodi meenutamise võrreldes n-ö meenumisvigu, kuid ei arvesta tarbimise võimaliku sesoonsuse ning suurema koondumisega n-ö üldlevinud tähtpäevadele.

Seega ei ole tarbijaküsitlus parim võimalik viis tarbimiskoguste hindamiseks, kuivõrd asjakohase korrigeerimiskoeffitsiendi määramine võib siin osutada keeruliseks. Märkimisväärselt eo erine aga statistikale toetuv ning tarbijate enesekohane hinnang erinevate alkoholsete jookide osakaalule tarbimises.

Arvestades tarbijate enda hinnanguid, moodustab absoluutalkoholi ümberarvestatuna suurima osa kange alkoholi (viin ja muud kanged joogid) tarbimine (38%), järgneb õlletarbimine (35%). Seejuures erineb alkoholsete jookide osakaal kogutarbimises olulisel määral soo lõikes – mehed hindavad naistega võrreldes oluliselt suuremaks õlle ning viina osakaalu, naised muu kange alkoholi (hõlmab tarbimist kokteilides) ning veini osakaalu. Noored tarbijad (18-24a) eristuvad keskmisest selgelt suurema lahjade jookide (siider jm lahja alkohol) osakaaluga alkoholi kogutarbimises. Hinnanguline tarbimise osakaal erineb ka üldise tarbimissagedusel põhjal (Tabel 10). Müügistatistikat arvestava kalkulatsiooni alusel on kange alkoholi osakaal mõnevõrra kõrgem kui tarbijate endi hinnangul; õlle ja veini puhul on tulemus ligilähedane tarbijate hinnangule ning muu lahja alkoholi puhul jääb tarbijate hinnangust madalamaks.

Tabel 10. Tarbijate enesekohased hinnangud alkoholsete jookide osakaalu kohta tarbimises võrreldes

	Osakaal tarbijate enesekohaseid hinnanguid arvestades (%)			Osakaal 2023. aasta aruandes müügistatistikale* toetudes
	Kõik tarbijad	Iganädalased tarbijad	Igakuised tarbijad	
Viin	17,4%	19,3%	18,0%	19%
Kanged joogid (viski, liköör, konjak, džinn, rumm, brändi jne, v.a viin)	20,5%	17,2%	19,8%	24%
Õlu	34,9%	40,3%	36,2%	35%
Vein/vahuvein	18,4%	15,5%	17,8%	19%
Lahja alkohol (siider, muud lahjad joogid)	8,8%	7,7%	8,3%	4%

*EKI arvutused, lisaks korrigeeritud turistide kaasostude, tarbimise, illegaalse alkoholi tarbimise ning elanike poolt välisriikidest alkoholi sisse toomisega.

2.3.4 Alkoholsete jookide välismaale viimine ning välismaalt Eestisse toomine

Ise või teiste kaudu välismaalt alkoholsete jookide kaasa toomine

Alkoholi välismaalt kaasa toomise ning sinna viimise osas on küsitlus tõenäoliselt siiski parim võimalik hindamisviis ning neid hinnanguid äärmuste alaesindatus ei puuduta. Ka ei ole alkoholi välismaalt toomisest ning välismaale viimisest tugevat sotsiaalselt negatiivset kuvandit.

Välismaalt tõi 2024. aastal ise või teiste kaudu alkoholsete jooke viiendik Eesti täisealistest elanikest. Selgelt on kõige suurem Lätist alkoholi ostnute osakaal – sealt ostis alkoholi ligi pool (44%) alkoholi välismaalt toonutest. Ligi 2/3 alkoholi ostnutest (65%) tõi välismaalt kaasa kanget alkoholi; veini ostis 44% ning õlut 38%.

Tabel 11. Alkoholi sisse toomine välismaalt ning selle kogused

	Kaasa toonute osakaal kogu täisealisest (18+) elanikkonnast (%)	Osakaal alkoholi sisse toonutest (%)	Keskmine kogus* (liitrites, toote kanguses)
Viin	5,0%	24,5%	5,2
Kanged joogid (viski, liköör, konjak, džinn, rumm, brändi jne, v.a viin)	13,2%	64,8%	4,4
Vein/vahuvein	8,9%	44,1%	5,1
Õlu	7,6%	37,5%	22,1
Siider	3,0%	14,7%	10,3
Lahjad alkohoolsed joogid (nt nn long drink, valmiskokteilid)	4,3%	21,4%	7,7

*ühe alkoholi maale toonud tarbija kohta

Välismaistest veebipoodidest alkohoolsete jookide tellimine

Välismaistest veebipoodidest alkoholi tellimine uuringu kohaselt Eesti tarbijate seas levinud ei ole. Aasta jooksul oli tellinuid 0,9% täisealistest elanikest ning keskmised tellitud kogused olid tagasihoidlikud, mistõttu ei ole välismaistest veebipoodidest tellimise kaasamine tarbimisarvutustesse hetkel tingimata vajalik, kuivõrd tarbitud kogusele 15-aastase ja vanema elaniku kohta (abs. alkoholis) sellel märgatavat mõju ei ole (suurendab kogust ca 0,01 liitrit). Lisaks tuleb siin väikese vastanute arvu tõttu arvestada suhteliselt suure statistilise veaga, mis tõttu ei pruugi ühekordse tarbijauuringu tulemuse arvutustesse lisamine olla piisavalt usaldusväärne. Küll aga tasub veebipoodidest ostmise osakaalu tarbijauuringus ka edaspidi mõõta, et osakaalu suurenedes see arvutustesse kaasata.

Tabel 12. Alkohoolsete jookide tellimine välismaistest veebipoodidest ning selle kogused

	Tellinute osakaal kogu täisealisest (18+) elanikkonnast (%)	Keskmine kogus* (liitrites, toote kanguses)
Viin	0,4%	2,2
Kanged joogid (viski, liköör, konjak, džinn, rumm, brändi jne, v.a viin)	0,6%	2,6
Vein / vahuvein	0,6%	2,2
Õlu	0,5%	8,7
Siider	0,3%	0,9
Lahjad alkohoolsed joogid (nt nn long drink, valmiskokteilid)	0,3%	0,9

*ühe alkoholi tellinud tarbija kohta

Alkoholsete jookide Eestist väljaviimine

Eestist ostetud alkoholi viis 2024. aasta jooksul piiri taha 9% elanikest. Kõige sagedamini viidi välja kangeid alkoholiseid jooke, seda tegi kaks kolmandikku (67%) alkoholi välismaale viinutest. Õlut viis välja veidi üle veerandi (27%), veini 18% , viina ja lahjasid alkoholiseid jooke 13%.

Tabel 13. Alkoholi Eestist välja viimine ning selle kogused

	Välja viinute osakaal kogu täisealisest (18+) elanikkonnast (%)	Osakaal alkoholi välja viinutest (%)	Keskmine kogus* (liitrites, toote kanguses)
Viin	5,0%	24,5%	5,2
Kanged joogid (viski, liköör, konjak, džinn, rumm, brändi jne, v.a viin)	13,2%	64,8%	4,4
Vein / vahuvein	8,9%	44,1%	5,1
Õlu	7,6%	37,5%	22,1
Siider	3,0%	14,7%	10,3
Lahjad alkoholised joogid (nt nn long drink, valmiskokteilid)	4,3%	21,4%	7,7

*ühe alkoholi välja viinud tarbija kohta

Alkoholsete jookide valmistamine kodus

2024. aasta jooksul valmistas kodus enda tarbeks alkoholiseid jooke 7% vastanutest. Kõige laiemalt levinuks osutus koduveini/siidri valmistamine: veini-siidrit tegi kodus 60% ise alkoholiseid jooke valmistanutest. Koduõlut tegi umbes iga viies (21%) kodus alkoholi valmistanud vastaja, kanget alkoholi valmistanute osakaal jäi samasse suurusjärku (19%).

Koguseliselt toodeti kodusel teel enim koduõlut, keskmiselt suurusjärgus 70 liitrit. Koduveini-siidri puhul ulatus keskmine kodus valmistatud kogus 34 liitrini, kange alkoholi puhul ligi 11 liitrini.

Tabel 14. Alkoholi kodus valmistamine ning selle kogused

	Valmistanute osakaal kogu täisealisest (18+) elanikkonnast (%)	Osakaal kodus alkoholi valmistanutest (%)	Keskmine kogus* (liitrites, toote kanguses)
Koduõlu	1,4%	20,9%	71,2
Koduvein, siider	4,0%	59,9%	34,3
Destilleeritud kange alkohol	1,3%	19,2%	10,7
Muu alkohol	0,1%	0,7%	0,8

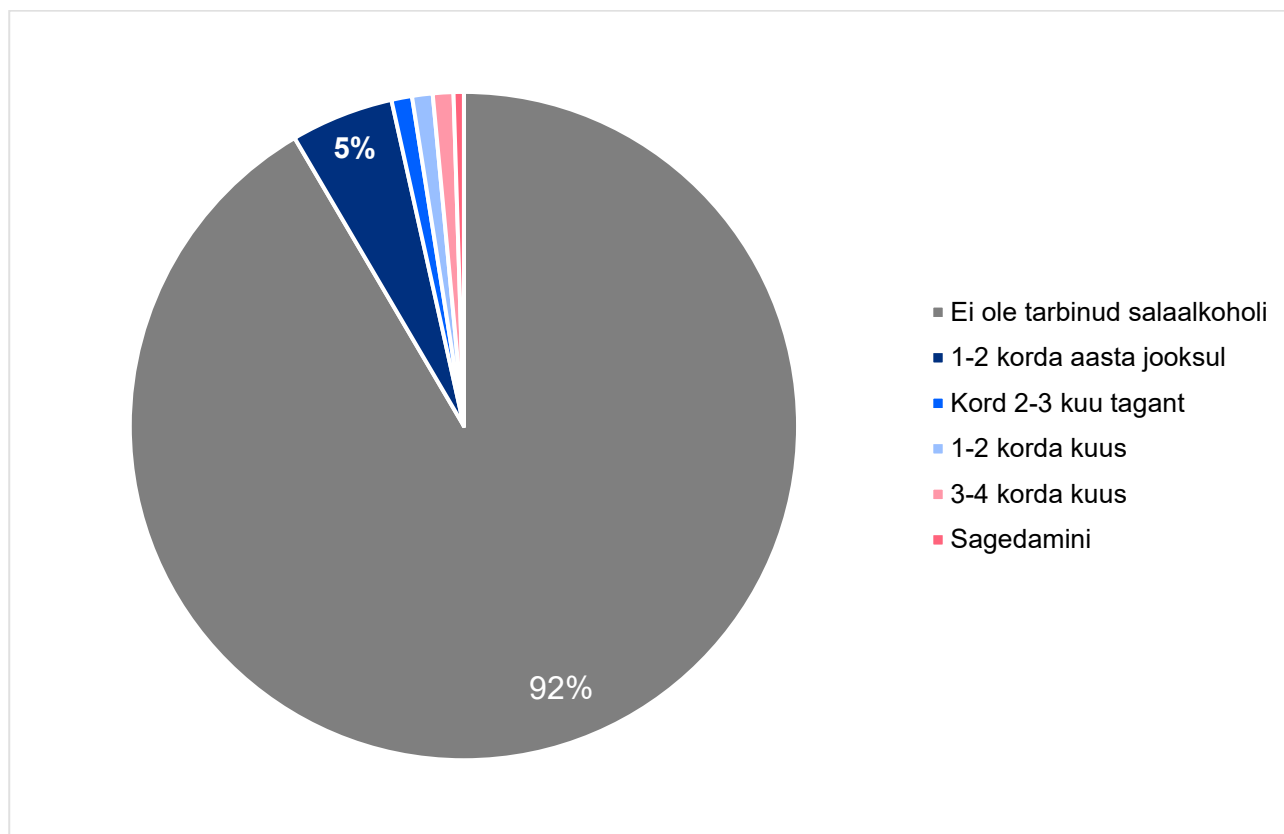
*ühe kodus alkoholi valmistanud tarbija kohta

Salaalkoholi tarbimine

Salaalkoholi (ehk maksuvabalt müüdnud-ostetud või kodus destilleeritud alkohoolseid jooke) on enese hinnangul aasta jooksul tarbinud 8% Eesti elanikest, sh 2% on salaalkoholi tarbinud teatava regulaarsusega ehk vähemalt kord kuus. Suurem osa (5% elanikest) väitis, et salaalkoholi tarbimist tuli aasta jooksul ette kordpaar.

Oma tutvusringkonnas väidab salaalkoholi tarbivaid inimesi teadvat 12% Eesti elanikest, sh 2% teab enam kui üht inimest, kes viimase aasta jooksul salaalkoholi tarbis.

Joonis 4. Salaalkoholi tarbimine viimase aasta jooksul

2.4 Uurimisküsimused ning nende vastused

Tellijal poolt püstitati eesmärgid ja uurimisküsimused, millele vastuste saamist peaks metoodika väljatöötamisel silmas pidama. Tarbijaküsitlust läbi viies fokuseerisime nendele indikaatoritele, et näha, kas meetod ja arvutuskäigud võimaldavad neile vastata.

- 1) Kui suur kogus (tootegrupi kohta liitrites) on siseturul alkoholi müüdnud?
- 2) Kui suur osakaal Eestis elavatest inimestest on tarbinud illegaalset alkoholi (tootegrupi kaupa liitrites)?
- 3) Kui suur on osakaal Eestis elavatest inimestest, kes on tarbinud alkoholi, mis on ostetud läbi kaugmüügi (nii Eestist kui välismaalt) ning kaugmüügi teel tarbitud alkoholi kogus (tootegrupi kohta liitrites)?
- 4) Kui suur kogus on turistide kaasaostetud alkoholi ja kuivõrd tarbitakse seda Eestis (tootegrupi kohta liitrites)?
- 5) Kuidas leida Eestis elavate inimeste osakaal, kes on tarbinud surrogaatalkoholi, ning kui suur on tarbimise maht (tootegrupi kaupa liitrites)?

- 6) Kui suur on Eestis alkoholi kogutarbimine ühe 15+ elaniku kohta absoluutalkoholis kokku ning erinevate jookide lõikes

2.4.1 Tarbimiskoguste arvutamiseks saadaolevad statistilised andmed

Siseturu müügi arvutamiseks on hea kasutada bilansimeetodit:

Selleks vajalikke andmeid avaldab Statistikaamet.

2.4.2 Alkoholi tootmine

Alkoholi tootmiskoguseid avaldab Statistikaamet kuude lõikes, info on kättesaadav nende kodulehel.

Tabel 15. Alkoholi tootmiskogused 2024. aastal võrreldes aasta varasemaga; mln liitrit

	2023	2024	muutus ± %
Kanged alkohoolsed joogid	14,01	14,25	1,7
Õlu	97,65	106,67	9,2
Lahjad alkohoolsed joogid*	34,43	34,92	1,4
Puuvilja- ja marjaveinid	2,58	2,83	9,7

*koondab siidrit, veini ja piirituse baasil segujooke

Allikas: Statistikaameti andmebaas (TO030: TÖÖSTUSTOODETE TOOTMINE: Kalendriaasta jooksul Eesti territooriumil oma materjalist või alltöövõtu korras toodetud (ka lattu toodetud) tooted). [Link tabelile](#)

2.4.3 Kohapeal toodetud alkoholsete jookide müük

Müüdud tööstustoodangu, sh Eestis toodetud alkoholsete jookide müüki puudutavat statistikat avaldab Statistikaamet ainult aastate lõikes, info (hetkel 2023 aasta kohta) on kättesaadav nende kodulehel. Andmed avaldatakse aastase viibega ehk **aasta lõpuks eelmise aasta kohta**.

Tabel 16. Alkoholsete jookide toodangu müüdud kogus toote kanguses, mln liitrit.

	2023	2024	muutus ± %
Kanged alkohoolsed joogid	16,69		
Õlu	100,88		
Lahjad alkohoolsed joogid	37,19		
Veinid	2,75		

Allikas: Statistikaameti andmebaas. (TO66: TÖÖSTUSTOODANG TÖÖSTUSTOODETE LOETELU (TTL) JÄRGI). [Link tabelile](#)

Seega ei saa operatiivsetes arvutustes Statistikaameti müügiandmeid kasutada ning lähtuda saab tootmise ning väliskaubanduse jooksvast statistikast.

2.4.4 Alkoholi väliskaubandus

Alkoholi ekspordi- ja impordistatistikat avaldab Statistikaamet kuude lõikes, info on kättesaadav nende kodulehel. Kauba kogus täiendavas mõõtühikus on õlle, veini jm kääritatud jookide puhul toodud liitrites toote kanguses, kange alkoholi ning etüülalkoholi puhul liitrites 100% alkoholis.

Tabel 17. Alkoholi ekspordi- ja impordikogused 2024. aastal võrreldes aasta varasemaga toote kanguses (v.a. kange alkohol)

	Eksport, mln liitrit			Import, mln liitrit		
	2023	2024	muutus ± %	2023	2024	muutus ± %
Kanged alkohoolsed joogid, 100% alk. (Import sisaldab lahja alkoholi toorainet)	3,58	3,78	5,8	6,80	6,63	-2,4
Õlu	32,50	40,83	25,7	30,62	35,19	14,9
Lahjad alkohoolsed joogid*	25,96	25,22	-2,8	5,68	5,54	-2,3
Viinamarjavein- ja vermut	4,70	3,55	-24,5	23,79	23,25	-2,5

*siider jm kääritatud joogid

Allikas: Statistikaameti andmebaas (VKK10: KAUPADE EKSPORT JA IMPORT KAUBA (KN) JA RIIGI JÄRGI). [Link tabelile](#)

Arvestades aga varasemat kogemust tarbitud alkoholikoguste mõõtmisel, ei anna otsene tootmis- või kohaliku müüdü toodangu andmete ning väliskaubandusandmete kasutamine lõpuni tõest pilti alkoholi tarbimisest, eeskätt tarbimist alkoholsete jookide kaupa vaadeldes. Pilti moonutab see, et nii imporditud kui ka toodetud alkoholsete jookide puhul läheb osa näidatud kogustest teiste alkoholsete jookide tooraineks.

Et anda soovitusi, kuidas ametlikus statistikas avaldatud andmed korrigeerida, oleme järgmises etapis kavandanud ekspertintervjuud erinevate joogikategooriate tootjatega.

2.4.5 Tarbijauuringu tulemustele põhinevad arvutused

Järgnevates tabelites on toodud arvutused, mis tuginevad meetoodika välja töötamisel pilootuuringuna läbi viidud tarbijaküsitluse tulemustele piiriülest vedu ja tellimist ning kodus valmistatud koguseid puudutavalt. Tarbijaküsitlusele tuginevaid hinnanguid saab kohaliku alkoholitarbimise arvutamisel arvesse võtta.

Kogused on tabelis toodud nii toote kanguses kui ka ümberarvutatuna absoluutalkoholi, arvestades viina ja kange alkoholi keskmiseks kanguseks 40% vol; õllel, siidril ja lahjadel alkoholsetel jookidel 5% vol ning veinil 12% vol. 15-aastaste ja vanemate elanike arvuna on kasutatud ametlikku statistikat seisuga 01.01.2024.

Tabel 18. Kodus valmistatud alkoholikogused: liitrites ühe 15-aastase ja vanema elaniku kohta

	Kodus valmistamine	
	toote kanguses	abs. alkoholis
Koduõlu	1,00	0,05
Koduvein, siider	1,38	0,17
Destilleeritud kange alkohol	0,14	0,06

Muu alkohol	0,0004	0,0002
KOKKU		0,27

Tabel 19. Välismaale viidud ja sisse toodud alkoholikogused: liitrites ühe 15aastase ja vanema elaniku kohta

	Välismaalt toomine		Välismaistest veebipoodidest tellimine		Välismaale viimine	
	toote kanguses	abs. alkoholis	toote kanguses	abs. alkoholis	toote kanguses	abs. alkoholis
Viin	0,26	0,10	0,01	0,003	0,02	0,01
Kanged joogid	0,58	0,23	0,02	0,01	0,09	0,03
Vein või vahuvein	0,46	0,05	0,01	0,002	0,07	0,01
Õlu	1,68	0,08	0,04	0,002	0,26	0,01
Siider	0,31	0,02	0,003	0,0001	0,02	0,001
Lahjad alkohoolsed joogid	0,33	0,02	0,003	0,0001	0,12	0,01
KOKKU		0,50		0,01		0,07

2.4.6 Salaalkohol

Pilootuuringuna läbi viidud tarbijauuringust selgunud osakaalude alusel on regulaarseid salaalkoholi tarbijaid on ligikaudu 20 tuhat, kellest enamik tarbib alkoholi sagedamini kui paar korda nädalas (absoluutalkoholi ca 20 liitrit aastas). Regulaarseid salaalkoholi tarbijaid on sagedaste alkoholitariijate hulgas siiski vähe (3-4%), mistõttu salaalkoholi osakaal nende kogutarbimises on väike. 15-aastasele ja vanemale elanikkonnale ümberarvestatuna ei ületa see 0,01 liitrit 100% alkoholis elaniku kohta.

2.4.7 Turistide poolt kaasa ostetud alkohol

Ühe olulise allikana saab turistide ostude mõõtmisel kasutada Soome Sotsiaal- ja Terviseinstituudi (THL) hinnanguid, mida kogutakse tarbijauuringuga. Kui kokkuvõtvalt avaldab THL turiste poolt maale toodud alkoholist ülevaadet igakuiselt, siis Eesti tulemusi vaadeldakse eraldiseisvalt aasta kokkuvõttes, mis avaldatakse eelneva aasta kohta märtsi lõpus.

Tabel 20. Soome turistide poolt Eestist ja laevapoodidest kaasa ostetud alkohol, mln liitrit.

	2023	2024	muutus ± %
Kanged alkohoolsed joogid	1,9	1,8	-5,3
Õlu	14,6	12,2	-16,4
Lahjad alkohoolsed joogid	12,4	9,6	-22,6
Veinid	6,0	3,7	-39,3
KOKKU abs alkoholis	3,0	2,4	-20,0

2024. aasta andmete põhjal ulatus soomlaste poolt välismaalt kaasa toodud alkohol 4,5 mln liitriini 100% alkoholis. Eestist ja siit liikuvatelt laevadelt ostetu osakaal oli eelmisel aastal 52% ehk Eestist ja laevadelt ostetud alkoholi osakaal kogu turistide poolt kaasa toodud alkoholis langes (2023. aastal oli see 58%). THL hindab soomlaste poolt kaasa viidud alkoholi koguseks 2,4 mln liitrit 100% alkoholis.

Lisaks saab turistide alkoholitarbimise ning kaasaostude trendide hindamisel kasutada Statistikaameti majutusstatistikat³ ning Eesti Panga poolt tellitavat piiriületusstatistikat⁴.

Nii piiriületuste kui ka majutusstatistika põhjal kasvas Eesti külastamine välituristide poolt 2024. aastal võrreldes aastatagusega umbes kümnendiku võrra, samas kui Soome turistide puhul jäi majutatute arv ning ööbimiste arv enam-vähem stabiilseks (vähenedes alla 0,5%).

Ühepäevaste külastuste arv aga kasvas ka Soome turistide puhul (4,5%). Soome turistide poolt kohapeal tarbitud alkoholikogus võib olla püsinud ligikaudu eelmise aasta tasemel, samas kui teiste välituristide tarbimine võib olla pisut kasvanud.

EKI alkoholituru mahtu kaardistavate uuringute põhjal moodustab Soome turistide poolt kaasa viidud alkoholi osakaal ligikaudu 80% kogu kaasa viidud alkoholist. Turistide koguostud võib seega hinnata ca 3,0 mln liitrile 100% alkoholis. Ühe Eesti elaniku kohta teeb see ligikaudu 2,6 l 100% alkoholis.

Kuivõrd turistide kohapealse tarbimise mahu hindamiseks statistilised andmed puuduvad, annaks siinkohal kõige täpsema tulemuse turistide seas läbi viidav eraldi uuring. Niisuguse uuringu läbi viimine on aga meetoodiliselt üsnagi keerukas ning kulukas.

Seetõttu on võimalus võtta n-ö lähtepunktiks EKI poolt koostatud Eesti alkoholituru ja tarbimise ülevaadetes esitatud kõige hilisemad saadaolevad andmed ning korrigeerida neid turismistatistika põhjal.

Tuginedes EKI 2023. aastat puudutavatele arvutustele (0,6 liitrit 100% alkoholis ühe elaniku kohta) saab turismistatistikale tuginevalt arvestada turistide arvu suurenemisega (ca 10%) ning Soome turistide osakaaluga (ca 33-34%), kelle puhul Eesti külastamiseks pigem muutusi ei olnud (või oli väike kasv). Nii võib kohapealse tarbimise hinnata ca 0,65 liitrile 100% alkoholis ühe elaniku kohta.

Tabel 21. Turistide kaasaostud ja tarbimine

	2023	2024	muutus ± %
Turistide kaasaostud 100% alkoholis, mln l	3,7	3,0	-17,9
Turistide kaasaostud ühe 15aastase ja vanema elaniku kohta, l	3,2	2,6	-18,8
Turistide kaasaostud ühe 15aastase ja vanema elaniku kohta, l	0,6	0,65	8,3
Kaasaostud ühe 15aastase ja vanema elaniku kohta, l, KOKKU	3,8	3,2	-14,5

2.4.8 Tarbimise arvutamine

Tootmise ning väliskaubanduse andmete põhjal saab arvutada n-ö korrigeerimata müügi kogused (tabel 22).

Osa toodetud ja imporditud alkoholist võib minna lahjade alkoholsete jookide tooraineiks, näites toodud kahel aastal arvestasime tootemissisendina maha USA päritolu suurtes nõudes viina impordi ning kohaliku marjaveini tootmise.

Päritoluriigi põhiselt on vajalik Statistikaametist andmete eraldi tellimine.

³ https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__turism-ja-majutus__majutus/TU112

⁴ <https://statistika.eestipank.ee/#/en/p/1410/r/2831/2620>

Tabel 22. Alkoholi müük lihtsustatud arvutusena (tootmine + import- eksport) 2024. aastal võrreldes aasta varasemaga; mln liitrit

	2023	2024	muutus ± %
Kanged alkohoolsed joogid, 100% alk	8,82	8,55	-3,1
<i>Korrigeeritud*</i>	7,74	7,78	0,5
Õlu	95,77	101,03	5,5
Lahjad alkohoolsed joogid*	14,15	15,24	7,7
Puuvilja- ja marjaveinid	21,67	22,53	4,0
<i>Korrigeeritud</i>	19,09	19,70	3,2

* USA päritolu kange viina impordimaht oli 2023. ja 2024.aastal vastavalt 1,08 ning 0,77 mln liitrit.

Kogu müügi teisendamiseks 100% alkoholile on õlle puhul arvestatud keskmiseks kanguseks 4,9 vol%, lahjade alkohoolsete jookide puhul 5,0 vol% ning veini puhul 12,0 vol%. Teisendatud müügi kogused on jagatud 15aastaste ja vanemate elanike arvuga (tabel 23).

Tabel 23. Alkoholi müügi kogused 15a ja vanema elaniku kohta; liitrit, 100% alk

	2023	2024	muutus ± %
Elanike arv	1141965	1154359	1,1
Kanged alkohoolsed joogid	6,78	6,74	-0,6
Õlu	4,13	4,31	4,0
Lahjad alkohoolsed joogid	0,62	0,66	6,1
Puuvilja- ja marjaveinid	2,01	2,05	2,0
KOKKU	13,54	13,75	1,5

*korrigeeritud tabelis 24 toodud kogusega

Tarbimishinnanguteni jõudmiseks on ametlikul statistikal põhinevatele arvutustele vajalik lisada **tarbijaküsitluse abil hinnatud:**

- Välismaale viidud ja sisse toodud alkoholikogused (tabel 19)
- Välismaistest veebipoodidest alkohoolsete jookide tellimise (tabel 19)
- Kodus valmistatud alkoholikogused (tabel 18)
- Salaalkoholi tarbimiskogused (punkt 2.4.6)

Soome Sotsiaal- ja Terviseinstituudi (THL) ning majutus- ja külastusstatistika abil hinnatud

- Turistide kaasaostud ning kohapealse tarbimise (tabelid 20 ning 21)

Tabel 24. Alkoholi kogused 15a ja vanema elaniku kohta; mln liitrit, 100% alk

	2024
Sisse toomine välismaalt (juurde arvata)	0,50
Välismaale viimine (maha arvata)	0,07
Välismaistest veebipoodidest tellimine (juurde arvata)	0,01
Kodus valmistatud alkohol (juurde arvata)	0,27
Salaalkoholi ja surrogaatalkoholi tarbimine (juurde arvata)	0,01
Turistide kaasaostud ja tarbimine (maha arvata)	3,25
Korrigeerimine KOKKU	-2,52

Laovarude täpseks arvestamiseks oleks vajalik konsulteerida kõigi olulisemate kohalike tootjatega. Valikuline tootjate andmete analüüs aga näitas, et laovarude muutuse mõju kogutarbimisele on suhteliselt marginaalne.

Surrogaatalkoholi tarbimine on probleem kitsale sihtrühmale, aga kogu alkoholitarbimise seisukohalt marginaalne.

Tarbimiskoguste hindamisel jookide lõikes on arvestatud jookide osakaaluga müügis.

Tabel 25. Tarbimine 15a ja vanema elaniku kohta; liitrit, 100% alk (korrigeeritud*)

	2024
Tarbimine	11,2
Kanged alkohoolsed joogid	5,5
Õlu	3,5
Lahjad alkohoolsed joogid	0,5
Puuvilja- ja marjaveinid	1,7

*Müük korrigeeritud tabelis 24 toodud kogusega

3. Ekspertintervjuud

Alkoholi kogutarbimise metoodika väljatöötamise viimaseks etapiks olid ekspertintervjuud, et saada nende vaadet alkoholi tarbimisele – seejuures eelkõige surrogaat- ja salaalkoholi tarbimisele – ning arutleda nende nägemust alkoholi tarbimise mõõtmise täiendamisest.

Ekspertintervjuud viidi läbi kahes vaates:

- Surrogaat- ja salaalkoholi tarbimine sotsiaal- ja esmaabitöötajate nägemuses;
- Turistidele suunatud müük ja laovarud alkoholitootjate vaates.

Intervjuude abil saab mõelda milliseid uuringuid võiks tulevikus teha, et saada informatsiooni väljatoodud teemade kohta.

Vestlused viidi läbi vabas vormis 2025. aastal vahemikus aprill kuni juuni.

Sotsiaal- ja esmaabitöötajate intervjuude vestluskavad olid pool-struktureeritud, peamiste teemapunktidega – erinevate tegutsemisaladega eksperdid eeldasid erinevaid vestluspunkte. Sotsiaaltöötajatest vesteldi kahe sotsiaalteenuste asutuse töötajaga ning esmaabitöötajatest ühe politseijaoskonna ülemaga.

Alkoholitootjate käest küsiti kommentaare turistide kaasostude kalkulatsioonide kohta. Vestlused toimusid vabas vormis, nii e-maili teel kui ka kohtudes näost-näkku. Räägiti kolme esindajaga.

3.1 Sotsiaal- ja esmaabitöötajad surrogaat- ja salaalkoholist

Ekspertid tunnevad, et salaalkoholi ja surrogaatalkoholi tarbimine on ajas langenud. Tuues näiteks 2007. aastal läbiviidud uuring „Surrogaatide ja illegaalse alkoholi tarvitamine: kiirhinnangu meetod“ Kadi Raju poolt, on selles aruandes kirjeldatud Tallinna linnas asuvad kioskid, mis on avatud hiliste öötundideni ning milles oli ka vaatluse põhjal müügil surrogaatalkoholi (odekolonn, suuloputusvedelik) (Raju, 2007). Tänavu, vähemalt avalikult, sellist majandust ei ole.

„Pigem ajas vähenenud, selline odekoloni joomine; lähme ajas tagasi aega mil see putkamajandus ikka väga aktiivselt toimetab, siis oli ka neid inimesi kes seesugust alternatiivalkoholi tarvitamas oli, oli tunduvalt rohkem, et tänasel päeval on need ikkagi pigem sellised erandid – on muidugi juhtumeid kus inimesed joovad kõike mis põleb. [...] Samas kui me räägime salaalkoholist, siis seda ikka on, aga mitte sellises määras nagu siin kümme-kakskümmend aastat tagasi.“ – Politseijaoskonnaülem Tallinnas

Kuigi valdkonna eksperdid arvavad, et surrogaatalkoholi tarbimine on probleemiks, nenditakse, et see on siiski tarvitusel väga väikese grupi seas. Mureks on see just haavatavates gruppides – madala sissetulekuga ja alkoholisoõltuvusega inimeste seas. Kui riigi majandus on languses, on risk, et inimesed pöörduvad odavama alkoholi poole, sh surrogaatalkoholi tarbimise juurde, mis suurendab ka otseselt alkoholist põhjustatud surmade arvu.

„[...] meil oli ju täiesti probleem, sest et sinna uste juurde, koroona ajal, oli ju kohustus panna [desinfitseerimisvahendeid], aga läksid minema koguaeg. Võeti sealt kaasa noh ja miks võeti – võeti selle pärast, et joodi ära.“ – Sotsiaalteenuseid pakkuva asutuse töötaja

Kolm Tallinna sotsiaalteenuseid pakkuvate asutuste töötajad jagasid pilti alkoholist, mis on nende juurde pöördunud inimestelt on ära võetud. Piltidel on näha enamjaolt tavapäraselt, Eesti kauplustest saadavat alkoholiseid jooke. Paar pudelit on mitte-alkohoolsete jookide omad (limonaad, jäätee) mille sees on aga alkohol. See on tõenäoliselt peitealkohol, et sotsiaalkeskusesse saada alkoholi sisse tuua.

Salaalkoholi tootmisega toodi välja, et pigem on see maapiirkondade teema, aga sellel on ka kultuuriline aspekt näiteks Lõuna-Eestis.

„Nad teevad seda enamasti enda tarbeks ikka, et sellist laiamassilist probleemi salaalkoholiga või kodus toodetud alkoholiga, mida kuskil müüakse, siis täna politsei vaates seda me ei näe. On neid juhtumeid muidugi, aga need on pigem erandjuhtumid.“ – Politseijaoskonnaülem Tallinnas

Vaatlus Võrumaa puhkekülas näitas, et küsides suveniiride kohta, võttis talu peremees kapist välja pudeli puskarit ning pakkus seda müüa.

Ideid mida intervjuueeritavad andsid, oli salaalkoholi teemal vestelda Maksu- ja Tolliametiga, ning nii surrogaat- kui salaalkoholi osas teha vaatlusuuringut, et näha, kas on ringluses maksumärkideta alkoholi pudeleid.

Selle täpsem uurimine nõuaks kvalitatiivset uuringut ja ilmselt oleks viljakaim meetod minna otse tarbijate juurde. Salaalkoholi probleem on hinnanguliselt väiksem, mida toetab ka 2007 uuring, nentides, et regulatsioonidega sai salaalkoholi levikule kiiresti piduri peale, kuid surrogaatalkohol, mida saavad valdavalt osta ka alaealised ning on võimalik soetada ööpäevaringselt, on siiski probleemiks (Raju, 2007). Kuigi uuring on juba 18-aasta tagune, saab sellest häid ideid ja lähenemisi kuidas ka tänapäeval surrogaatalkoholi tarbimist uurida.

3.2 Alkoholi tootjate kommentaar mahtudele ja arvutustele

Alkoholi tootjatega arutelude põhjal vaadati üle andmete korrektuurid. Tootjad kommenteerisid, et arvutused on nende silmis võimalikult täpsed – täielikku täpsust on võimatu kontrollida.

„Piirikaubandust ja turistide osa ongi raske täpselt määrata. Alkoholi tootjate andmed on kõige täpsemad, aga ei näita kõike. Piiril olevate kaupluste andmed oleks vajalikud, neid saab võrrelda tootjate infoga. Küsitlused on vajalikud, aga tihti üsna ebatäpsed (inimesed ei anna alkoholi tarbimise kohta õiget infot ning ilmselt palju tarbivad tegelased ei osale uuringutes [...]). Meie küsitlusi peab võrdlema Soome (või Läti) omadega ja püüdma leida kinnitust või vastuolusid. Kasutatakse ka autode piiriületuste infot, aga minu arust on see osaliselt eksitav, pigem toetav lisainfo. Tuleb arvestada et Lõuna-Eesti käib üle piiri jala ning paljud soomlased käivad ka Lätis ostmas. Lõpuks tuleb ikka tunnetuse pealt otsuseid teha.“ – Õlletootjate esindaja

Kasutatud kirjandus

Dawson D. A. (1998). Volume of ethanol consumption: effects of different approaches to measurement. *Journal of studies on alcohol*, 59(2), 191–197. <https://doi.org/10.15288/jsa.1998.59.191>

Eesti Konjunktuuriinstituut. (2023). Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2023. *Tervise Arengu Instituut*. https://www.tai.ee/sites/default/files/2023-11/Alkoholi_aastaraamat_2023.pdf

Eesti Konjunktuuriinstituut. (2024). *Eesti alkoholiturg, alkoholi tarbimine ja alkoholipoliitika 2023. aastal*. <https://www.sm.ee/sites/default/files/documents/2024-06/Eesti%20alkoholiturg%20alkoholi%20tarbimine%20ja%20alkoholipoliitika%202023.pdf>

Männaste, K., Voog, A., & Nõmmik, M. (2014). Eesti joogitootjate majandusnäitajad. *AS Emor*. <https://veebiarhiiv.digar.ee/a/20220715195626/https://www.agri.ee/et/uudised-pressiinfo/uuringud/turu-uuringud>

Orro, E. (2024, juuni 12). Alkoholiturg, tarbimine ja elanike hinnangud riigi alkoholipoliitikale. *Eesti Konjunktuuriinstituut*. <https://www.sm.ee/sites/default/files/documents/2024-06/Alkoholiturg%20ja%20tarbimine%202023%20presentatsioon%2012.06.2024.pdf>

Raju, K. (2007). Surrogaatide ja illegaalse alkoholi tarvitamine Tallinnas: kiirhinnangu meetod. Magistritöö rahvatervishoius. Tartu Ülikool, Tervishoiu instituut.

Rehm, J., Greenfield, T. K., Walsh, G., Xie, X., Robson, L., & Single, E. (1999). Assessment methods for alcohol consumption, prevalence of high risk drinking and harm: a sensitivity analysis. *International journal of epidemiology*, 28(2), 219–224. <https://doi.org/10.1093/ije/28.2.219>

S Skog, Øystein (2007). "Does a reduction in mean alcohol consumption reduce the number of heavy drinkers?" *Addiction*, 102(3), 347–356

Statistikaamet. (2024). *VKK30: Kaupade eksport ja import kauba (KN) ja riigi järgi 2004-2023*. Vaadatud 25.09.2024, https://andmed.stat.ee/et/statsql/majandus__valiskaubandus__kaupade_vk/VKK30

THL. (2023a). *Yearbook of Alcohol and Drug Statistics 2023*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147998/URN_ISBN_978-952-408-204-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y

THL. (2023b, detsember 7). *Alcoholic beverage consumption*. <https://thl.fi/en/statistics-and-data/data-and-services/quality-and-statistical-principles/quality-descriptions/alcoholic-beverage-consumption#description>

THL. (2024, juuni 17). Alkoholi juomien kulutus 2023: Alkoholin kokonaiskulutus väheni edelleen. *Tilastoraportti 39/2024*. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/149288/Tilastoraportti-39-2024.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Warpenius, K., & Mäkelä, P. (2020). The Finnish drinking habits survey: implications for alcohol policy and prevention. *Nordic studies on alcohol and drugs*, 37(6), 619-631. <https://doi.org/10.1177/1455072520954328>

World Health Organization. (2002). *International Guide for Monitoring Alcohol Consumption and Related Harm*. <https://www.who.int/publications/i/item/international-guide-for-monitoring-alcohol-consumption-and-related-harm>

Lisa 1 – tarbijauuringu ankeet

TARBIMINE

1. Kui sageli Te olete viimase aasta jooksul TARBINUD alkohoolseid jooke? *Single INÄITA VASTUSEVARIANTE EKRAANIL/*

ei ole tarbinud alkoholi	1
1-2 korda aasta jooksul	2
kord 2-3 kuu tagant	3
kord kuus	4
2-3 korda kuus	5
1-2 korda nädalas	6
3-4 korda nädalas	7
5-6 korda nädalas	8
peaaegu iga päev	9

KÜSIDA, KUI TARBIS ALKOHOOLI (küs 1= 2-9)

2. Kus Te tarbite alkoholi kõige rohkem? Palun märkige, kui suure osa (ligikaudselt %-des) moodustas viimase kuu aja jooksul tarbitud alkoholikogusest tarbimine ... *INÄITA VASTUSEVARIANTE EKRAANIL/ ... /SUMMA PEAB OLEMA 100/*

... kodus (sh maakodus, suvilas jms).....	__
... Eesti baarides, pubides, klubides, restoranides jms	__
... Eestis külas olles (sõprade, sugulaste juures).....	__
... üritustel (kontserdid, firmapeod, festivalid jms)	__
... looduses	__
... väljaspool Eestit	__
... mujal (täpsustage).....	__ *open
.....	100%
<i>Ma ei tarbinud viimase kuu aja jooksul alkoholi</i>	99

KÜSIDA, KUI TARBIS ALKOHOOLI (küs 1= 2-9). Ei küsi, kui küs.2 =99

3. Kui sageli Te olete viimase kuu jooksul joonud järgmisi alkohoolseid jooke? *//VASTUSEVARIANDID EKRAANIL, ROTEERIDA /*

	ei joo seda üldse	ei joonud viimase kuu jooksul	kord kuus	2-3 korda kuus	1-2 korda nädalas	3-4 korda nädalas	5-6 korda nädalas	peaaegu iga päev
Viin	1.....	2.....	3.....	4.....	5.....	6.....	7.....	8
Kanged joogid (viski, liköör, konjak džinn, rumm, brändi jne, v.a viin)	1.....	2.....	3.....	4.....	5.....	6.....	7.....	8
Vein või vahuvein	1.....	2.....	3.....	4.....	5.....	6.....	7.....	8
Õlu	1.....	2.....	3.....	4.....	5.....	6.....	7.....	8
Siider	1.....	2.....	3.....	4.....	5.....	6.....	7.....	8
Lahjad alkohoolsed segujoogid (nt long drink, valmiskokteilid)	1.....	2.....	3.....	4.....	5.....	6.....	7.....	8

KUI JÕI VIIMASEL KUUL (vastaval joogil variant 3-8), SIIS KÜSITAKSE MAHTE VIIMASE NÄDALA KOHTA ...

4. Kui palju Te jõite viimasel nädalal ... ?

A) viina _____ pitsi

(1 pits on umbes 4 cl (40 ml), 1 pudel viina on 0,5 l ehk umbes 12,5 pitsi)

B) kangeid jooke (viski, liköör,

konjak, džinn, rumm, brändi jne, v.a viin) _____ pitsi

(1 pits on umbes 4 cl (40 ml), 1 pudel on 0,5 l ehk umbes 12,5 pitsi)

C) veini / vahuveini _____ klaasi

(1 klaas on keskmiselt 120 ml, üks pudel veini on 0,75 l ehk umbes 6,3 klaasi)

D) õlut _____ pudelit/purki

Täpsustatakse, kas ...

0,33 l pudelit/purki

0,5 l pudelit/purki

1 l pudelit

1,5 l pudelit

E) siidrit _____ pudelit/purki

Täpsustatakse, kas ...

0,33 l pudelit/purki

0,5 l pudelit/purki

1 l pudelit

1,5 l pudelit

F) lahjasid alkohoolseid jooke (nt Long Drink, valmiskokteilid) _____ pudelit/purki

Täpsustatakse, kas ...

0,33 l pudelit/purki

0,5 l pudelit/purki

1 l pudelit

1,5 l pudelit

5. Kui sageli Te olete OSTNUD alkohoolseid jooke 2024. aastal? Single /NÄITA VASTUSEVARIANTE EKRAANIL/

ei ole ostnud alkoholi 1

1-2 korda aasta jooksul 2

kord 2-3 kuu tagant 3

kord kuus 4

2-3 korda kuus 5

1-2 korda nädalas 6

3-4 korda nädalas 7

5-6 korda nädalas 8

peaaegu iga päev 9

VÄLISMAALT OSTMINE JA VÄLJA VIIMINE

6. Kas Te olete 2024. aastal VÄLISMAALT ISE TOONUD KAASA VÕI PALUNUD TEISTEL TUUA alkohoolseid jooke, et neid Eestis tarbida (sh tollivaba alkohol nt lennujaamast, laevadelt, sadamast)?

ei 1

jah 2

KÜSIDA, KUI küs 6= 2 (JAH)

7. Kuskohast välismaalt täpsemalt olete 2024. aastal toonud ise või palunud teistel tuua alkohoolseid jooke?

Soomest 1

Lätist 2

Venemaalt 3

Poolast.....	4
Rootsist.....	5
Tollivabast tsoonist (laevalt, lennujaamast, sadamast vms)...	6
Mujalt (palun täpsustage).....	7 *open

7a ja b KÜSIDA, KUI küs 7= 2 (Lätist)

7.a Palun hinnake, kui sageli Te olete käesoleval, 2024. aastal ostnud alkohoolseid jooke Lätist?

kord nädalas või sagedamini.....	1
2-3 korda kuus	2
umbes kord kuus.....	3
umbes kord paari-kolme kuu tagant.....	4
olen ostnud 1-2 korda	5

7.c Hinnanguliselt kui suure osa sellel aastal ostetud alkoholist olete Te (ise või teiste kaudu) soetanud Lätist?

1-10%	1
11-40%	2
41-60%	3
60-100%.....	4

„ei oska öelda“ ei ole lubatud

KÜSIDA, KUI küs 6= 2 (JAH)

8. Milliseid alkohoolseid jooke Te olete sel aastal TOONUD VÄLISMAALT KAASA / PALUNUD TEISTEL TUUA ja (ligikaudu) kui suures koguses?

/VASTUSEVARIANDID EKRAANIL, ROTEERIDA /

KUI JAH (variant 2), SIIS NÄIDATA LAHTRIT, KUHU MÄRKIDA KOGUS LIITRITES

	ei ole toonud	olen toonud	Kogus liitrites (nt 1; 10; 0,33; 0,75 jne)
Viin	1	2	_____ liitrit
Kanged joogid (viski, liköör, konjak, džinn, rumm, brändi jne, v.a viin)	1	2	_____ liitrit
Vein, vahuvein.....	1	2	_____ liitrit
Õlu	1	2	_____ liitrit
Siider	1	2	_____ liitrit
Lahjad alkohoolsed segujoogid (nt long drink, valmiskokteilid pudelis/purgis).....	1	2	_____ liitrit

9. Kas Te olete 2024. aastal TELLINUD alkohoolseid jooke VÄLISMAISTEST VEEBIPOODIDEST, et neid tarbida Eestis?

ei.....	1
jah.....	2

Küsida, KUI küs 9 = 2 (jah)

10. Milliseid alkohoolseid jooke Te olete välismaistest veebipoodidest tellinud ja (ligikaudu) kui suures koguses?

/VASTUSEVARIANDID EKRAANIL, ROTEERIDA /

KUI JAH (variant 2), SIIS NÄIDATA LAHTRIT, KUHU MÄRKIDA KOGUS LIITRITES

	ei ole ostnud	olen ostnud	
Viin	1	2	_____ liitrit
Kanged joogid (viski, liköör, konjak, džinn, rumm, brändi jne, v.a viin)	1	2	_____ liitrit
Vein, vahuvein.....	1	2	_____ liitrit
Õlu	1	2	_____ liitrit

Siider12 _____ liitrit
 Lahjad alkohoolsed segujoogid
 (nt long drink, valmiskokteilid pudelis/purgis).....12 _____ liitrit

KÜSIDA KÕIGILT

11. Kas Teie olete 2024. aastal ostnud Eestist alkohoolseid jooke ja viinud neid välismaale – nt kingituseks, telliti, müügiks vms (mitte oma tarbeks)?

ei1
 jah2

Küsida, KUI küs 11 = 2 (jah)

12. Milliseid jooke olete sel aastal viinud välismaale kaasa ja (ligikaudu) kui suures koguses?

/VASTUSEVARIANDID EKRAANIL, ROTEERIDA /

KUI JAH (variant 2), SIIS NÄIDATA LAHTRIT, KUHU MÄRKIDA KOGUS LIITRITES

	ei ole viinud	olen viinud	Kogus liitrites (nt 1; 10; 0,33; 0,75 jne)
Viin	1	2	_____ liitrit
Kanged joogid (viski, liköör, konjak, džinn, rumm, brändi jne, v.a viin)	1	2	_____ liitrit
Vein, vahuvein.....	1	2	_____ liitrit
Õlu	1	2	_____ liitrit
Siider	1	2	_____ liitrit
Lahjad alkohoolsed segujoogid (nt long drink, valmiskokteilid pudelis/purgis).....	1	2	_____ liitrit

KODUS VALMISTAMINE

13. Kas Te olete 2024. aastal endale kodus valmistanud alkohoolseid jooke? Me ei pea siin silmas kokteili/segujoogi tegemist valmistoodetest ega nt kangele alkoholile marjade vms lisamist.

ei1
 jah2

Küsida, KUI küs 13 = 2 (jah)

14. Milliseid alkohoolseid jooke olete 2024. aastal kodus valmistanud ja (ligikaudu) kui suures koguses?

/VASTUSEVARIANDID EKRAANIL, ROTEERIDA /

KUI JAH (variant 2), SIIS NÄIDATA LAHTRIT, KUHU MÄRKIDA KOGUS LIITRITES

	ei ole valmistanud	olen valmistanud	Kogus liitrites
Koduõlu	1	2	_____ liitrit
Koduvein, siider.....	1	2	_____ liitrit
Kodus valmistatud/destilleeritud kange alkohol			
<i>(me ei mõtle siin poest ostetud kange alkoholi baasil jookide valmistamist).....</i>	1	2	_____ liitrit
Muu (täpsustage)	1	2	_____ liitrit

SALAALKOHOL

7. Kas Te teate oma tutvusringkonnas inimesi, kes on tarbinud 2024. aastal salaalkoholi (ehk maksuvabalt müüdüd-ostetud või kodus destilleeritud alkohoolseid jooke)? /NÄITA VASTUSEVARIANTE EKRAANIL/

jah, ühte-kahte inimest.....1
 jah, tean rohkemaid2

ei tea kedagi.....3

KUI TARBIB ISE ALKOHOLSEID JOOKE (Q.1=2-9)

8. Kui sageli Te ise olete 2024. aastal sattunud tarbima salaalkoholi? /NÄITA VASTUSEVARIANTE EKRAANIL/

Ei ole tarbinud 1
1-2 korda aasta jooksul2
kord 2-3 kuu tagant3
1-2 korda kuus4
3-4 korda kuus5
sagedamini.....6